

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

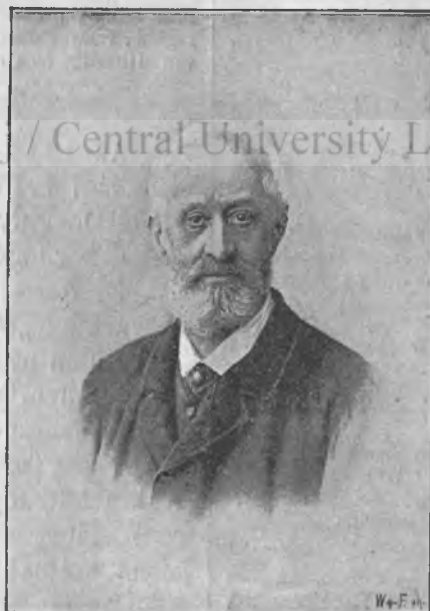
A Kolozsvárt létesített 1848—49. orsz. ereklye-muzeum, Abony városi, alsó-fejérmegyei, bács-megyei, Baja városi, brassói, belső-szolnokmegyei, budapesti, csongrádmegyei, fehérmegyei, gömörmegei, hontmegyei, kolozsvári, maros-vásárhelyi, szabolcsmegyei, szentesi, tolnamegyei, tordai, torontálmegyei, török-becsei, vasmegyei honvéd-egyletek s a kolozsvári márczius 15. állandó bizottság hivatalos közlönye.

Létay Lajos,
1848—49. h. főhadnagy.

Rócz György
1848—49. h. őrmester.

Gr. Esterházy Miguel,
1848—49. huszár kapitány.

Pernál Ignác,
1848—49. h. őrmester.

Dunky fivérek kolozsvári
fényképei után.

Koleszár János,
1848—49. közhonvéd.

SZERKESZTO BIZOTTSAG:

Incedy Sámuel nyug. ezredes elnök, Szigethy Miklós ezredes, Végh Bertalan ezredes alelnökök, Esterházy Miguel gr., Fináli Henrik dr., Gámán Zsigmond, Gyarmathy Miklós, Huszár Sándor br., Kóváry László, Martin Lajos dr., Sárkány Ferencz, Szász Gerő, Szabó Sámuel.

SZERKESZTETTE ÉS ÖSSZEÁLLITOTTA:

KUSZKÓ ISTVÁN,

az ereklye-muzeum öre.

MUNKATÁRSÁK. Bánffihunyadról: Gyarmathy Zsigmond, Gyarmathy Zsigmondné. Brassóból: Baráczy Sándor, Koós Ferencz. Budapestről: Benedek Elek, Bethlen Miklós gr. id., Degré Alajos, Gelich Richárd, Hegedüs István dr., Helfy Ignác, Hentaller Lajos, Horváth Boldizsár, Irányi Dániel, Jakab Elek, Jókai Mór, Károlyi Gábor gr., Kreith Béla gr., Pulszky Ferencz, Szász Róbert, Szinnyey József id., Tisza László, Torma Károly. Deésről: Kádár József. Kézdi-Vásárhelyről: Balogh Vendel dr. Kolozsvárról: Bartha Miklós, Benel Ferencz, Csernátóni Gyula dr., Deáky Albert, Ferenczy Zoltán dr., Gyalui Farkas dr., Hegyesy Vilmos, Hory Béla, Jékey Aladár, Magyary Mihály, Mayer János, Sebesi Samu, Veress Endre. Losonczi: Kovács Sándor. Maros-Vásárhelyről: Imreh Sándor. Nagy-Sajó: Sebestyén József. Nagyváradról: Hegyesi Márton. Nyiregyházáról: Krudy Gyula. Szamosújvárról: Mártonffy Lajos dr. Sepsiszentgyörgyről: Várkonyi Endre. Székely-Udvarhelyről: Ugron Gábor, Vajda Emil dr. Tordáról: Borbély György. Vizaknáról: Szentkatolnai Bakk Endre.

Szerkesztőség és kiadóhivatal, hová a lapot illető minden küldemény intézendő: Kolozsvárt, hosszu-utca 3. szám.

(Kolozsváriak előfizethetnek s hirdetéseket is adhatnak fel a kihordónál).

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Ára negyedévre 1 frt. — Külföldre 1 frt 25 kr.

A lap az első számtól kezdve megrendelhető.

TARTALOM:

Félév végén. K-tól	Oldal 113
Honvédek albuma	113
Tárcza:	
Ereklye-muzeum II. társas összejövele. K-ó I-n-tól	114
A honvédek statisztikája. (Észrevételek a „Honvéd-Névkönyv“-re.) Id. Bulla Györgytől	116
Levelezés:	
Nagyváradról (Gál Dániel ezredesről.) Özv. Gál Dánielnétől	119
Hogy lett és meddig volt gr. Andrássy Gyula honvéd? (Kivonat Mezős László 1848—49. százados naplójából)	119
Adatok az orosz intervencio történelméhez. Hegyesi Mártontól	120
A kolozsvári 3 fontos ágyúteveg története 1848—49-ben. Timár Károlytól	122
Különfélék:	
Honvéd-egyletek. — Kreith Béla gr. és az ereklye-muzeum. — Teleki Sándor hagyatéka. — Vasvári-emlékoszlop. — Vasvári Pál halálának ideje. — Kossuth Lajos élettrajza. — Gábor Áron ágyuműhelye. — Új munkatárs. — Hibajavítás	123—124
Kérdések és feleletek	124
Szerk. üzenetek	124

Kiadóhivatali üzenetek.

Szám L. Ajka. Gvosgyák G. Kula. Inotai Á. Ujvidék. Elintéztük. — Tóth Gábor Hadház. Ment. Köszönjük az érdeklődést és kérjük a további jóakaratot. Ha a lapküldésben fennakadás lesz, kérünk értesítést. — Csepán Antal Jákó. Intézkedtünk. — Silvester G. Tövis. Rendbe hoztuk. — Képes Családi Lapok. Cserepéldányt vettük. Miénk is megy. — Molezer Fer. Budapest. Kérjük a lakcím megjelölését. Az előfiz. utalványon ez hiányzott; a fővárosi posta már három számot, mint nem kézbesíthetőt, visszaküldött. — W. A. Arad. Kérését elintéztük. Az 1. sz. első kiadását semmi árért sem küldhetnők meg, mert a szerkesztőségnek is csak egy példány van belőle. A többi rég elfogyott. Azon a dolgon, a min ön csudálkozik, mi is csudálkozunk, mert a mint a szerkesztőségétől megtudtuk, Arad hazafiak közönsége is ép úgy fel lett annak idején hiva, mint a többi vidék közönsége. A K.-E. székhelyén nem hallották meg ezt a hazafias hangot. (Sőt nem hallotta meg még a K.-E. sem.) Nem állt a gárdához senki. Kényszerrel, kapacitálással pedig önkéntes seregbe nem szabad besorozni senkit. Hogy miért tett Arad, a melyhez szabadságharcunk oly fájdalmas momentuma fűződik, kivételt, az nem véletlen, az jele valaminek, a mit Aradon is észleltünk s a mi bennünket elszomorít. — T. A. Varsolcz. „A mi késik, nem mulik.“ Köszönjük. A tar-

talékból be is osztottuk mindjárt a legkiválóbb ezredbe. Üdvözlét. — D. L.—za Debreczen. Szívesen vesszük, ha ügyünk érdekében itt-ott egy-két szót tesz abban a kálomista Rómában. — V. L., T. K. s esetleg más ismerős előtt is, a hol a szabadságnak, egyenlőségnek, testvériségnek, a szivekben is, a város területén is emléke van. Hisszük, lesz eredménye. Üdvözlét, a viszontlátásra!

MEGHIVÓ.

Az 1848—49. Történelmi Lapok szerkesztő bizottsági tagjai, munkatársai, a lap barátai tisztelettel meghívataknak minden hó 15-én este 1/28 órakor kezdődő barátságos társas összejövelekre.

Ez összejövelekek helye a nyári időben Kolozsvárt az „Ujvilág“ helyiség külön terme.

Külön írásbeli meghívók vagy másnemű meghívások nem történnek.

Az összejöveleken az orsz. ereklye-muzeummal s a „Történelmi Lapok“-kal kapcsolatos tárgyak felett fognak eszmecserék folyni. Ezekről az értesítés esetről-esetre a lap a hó elején megjelenő számában fog közzététetni.

A rendező bizottság.

A július 15-iki harmadik összejövetelen a T. L. eddigi örvendetes pártolásának emlékére bizottságilag 10 darab életnagyságu Kossuth mellkép fog kisorsoltatni a lap terjesztői és azok között az előfizetők között, a kiknek előfizetési díja e hó 15-éig a folyó év III. negyedére is beérkezett. A kikre a sors nem esik, azok részére az augusztus 1-én megjelenő számhoz mellékeltetik Kossuthnak egy Amerikában az emigráció idejében készült s nálunk kevésbé ismert autotipiai klisééről kártyára nyomott kabinet nagyságu arczképe. Ebből a képből azonkívül a terjesztőknek és a honvéd-egyleteknek, a szegényebb honvédek és más hazafiak között Kossuth névnapja alkalmával leendő tetszés szerinti ingyenes kiosztás végett annyi példány fog díjmentesen és bérmentve megküldetni, a hány előfizetőt beküldöttek.

A társas-estélyen való részvételét előzetesen már bejelentette lapunk tordai munkatársa: Borbély György tanár.

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Hirdetések a kiadóhivatalban vétetnek fel.

Felelős szerkesztő:
KUSZKÓ ISTVÁN,
az ereklye-muzeum öre.

A lapszellemi és anyagi részét illető közlemények az ereklye-muz. öre címére küldendők.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Kolozsvár, hosszú-utca 3. sz.

Előfizetési díjak:
1/4 évre 1 frt, 1/2 évre 2 frt, egy évre 4 frt.

Kéziratok nem adának vissza.

Félév végén.

Kolozsvár, jun. 30.

(K.) A mai nappal egy fél évet töltött be lapunk a 48—49. események részleteinek összegyűjtése körüli szolgálatban.

Észrevétlenül telt el a félév szakadatlan, nehéz, de kellemes munkában. Kellemes volt a munka azért, mert a nemzet jobbjai rokonszenvvel kísérték és támogatásukban részesítették törekvésünket.

Lapunk megindítását a hazafias kötelesség érzete sugalta. A tervezéskor számba vettük az előzményeket, tekintetbe vettük a viszonyokat. A multak tapasztalatai nem nyújtottak valami kedvező kilátást a jövőre. Előttünk már három hasonló tárgy folyóirat keletkezett és szűnt meg pártolás hiánya miatt, mielőtt feladatát megoldhatta volna. É nem biztató tapasztalatokon okulva, egyszerű formába illesztettük bele tervünket, megállapítottuk azt a minimális létszámot, a melylyel a tervet megoldhatjuk, a pártolás mérvére nézve pedig kitűztünk egy maximális létszámot is, a mely a lap fenntartását mindaddig, a mig feladatát teljesen betölti, a minden lapnál felmerülő hullámzások mellett is biztosíthatja.

Célunk elérésére nem kiméltünk költséget, nem kiméltünk munkát. Sokszor nehezebb feladatokat oldottunk meg, mint az kívülről látszik. Erőt adott a hazafias érzés és buzdított a siker reménye.

E hó második felében már együtt volt a pártolók az a maximális létszáma, melyet mint elérendőt magunk elé tűztünk.

Lapunk egy teljes létszámú pártoló ezred élén vonul be a második félévbe. Van ezen kívül több mint egy félezred tartalékosunk, kikre a lap teljes bizalommal számít s kiket épen azért a szerkesztőség még be sem hívott. Biztos tudomásunk van arról, hogy hasonló eredményt, hasonló vállalat hazánkban eddig még nem ért el. Ez a siker jutalmazza igénytelen munkásságunkat, ez a legkövetlenebbül nyilatkozó elismerés törekvésünkért és a hozott áldozatokért. Midőn ezt pártolóinknak őszintén és hálásan megköszönjük, egyuttal szives támogatásukat a jövőre nézve is kérjük.

Honvédek albuma.

-- Harmadik csoport. --

Összeállította: az ereklye-muzeum öre.

Örvendetesen gyűlnek a honvédek arczképei az ország különböző részeiből a Mátyás király születési házában örök időkre megőrzendő ereklye-muzeum számára. Ennek a körülménynek rendkívül tudunk örvendeni. Örvendetes dolog ez azért, mert az unokák századok mulva is szemlélhetik, kik voltak s életük alkonyán hogy néztek ki azok, a kik ifju korukban tüzzel és lelkesedéssel küzdöttek a szabadság, egyenlőség, testvériség szent eszméiért.

A honvédek arczképeinek összegyűjtésére és az arczképhez szükséges adatok beszolgáltatására nézve lapunk 1-ső számában és későbbi számaiban is közöltünk utbaigazításokat. Midőn erre ez alkalommal utalunk, egyuttal ismételtén felhívjuk a honvédek figyelmét, az arczképek beszolgáltatására. Szükségesnek tartjuk, hogy az arczképek mellett beküldendő leírás, mely egyszersmind ereklyéül és igazolásul szolgál a későbbi nemzedék előtt, a kerületi honvéd-egyleti elnök által aláírással igazolva legyen.

A beérkezett arczképekből alább bemutatunk egy csoportot s egyuttal arra kérjük a honvéd-egyleteket, és azokat a honvédeket, a kiknek bajtársaikra befolyásuk van, hassanak oda, hogy az arczképek bizonyos rendszerrel gyűjtessenek. Kivánatos lenne t. i. az, ha alkalom adtán egy-egy zászlóaljnak tagjait mutathatnók ki.

A beérkezett honvéd arczképek nagy része mind különböző körből, különböző zászlóaljból került be. Idáig még csak egy zászlóaljból tudunk egy bemutatható csoportot összeállítani. Ezt valamelyik közelebbi számban közölni is fogjuk. Ha a honvéd bajtársak ebben a tekintetben némi akciózt fejtenek ki, rendre-rendre nagyon sok zászlóalj még életben levő tisztjei és tagjai lennének bemutathatók. A csoportosításnál a zászlóalj parancsnoka, tisztjei, altisztjei és honvédei kell hogy legyenek egy-két taggal képviselve, oly módon, hogy a csoport száma egyuttal véve ötöt tegyen ki.

A jelenleg összeállított társaságot írásban és képen itt mutatjuk be:

Esterházy Miguel gr. huszár kapitány. Teleki Sándor nem régiben elhunyt ezredesnek egyik legkedvesebb barátja. Sok olyan vidám napot töltöttek együtt, a miknek emlékezetes és érdekes története van. Teleki Sándor „Emlékei”-ben meg is emlékezik ezekről. 1825-ben született Kolozsvárt. 48 előtt már huszár főhadnagy volt a Sándor huszár ezrednél. A szabadságharcot véges végig küzdötte ezredével, melyben kapitányi rangot viselt. A Királyhágó nyugoti részén lefolyt minden jelentékenyebb ütközetben részt vett. A szabadságharc után visszavonult a szerepléstől; kolozsmegyei nagy birtokán gazdaságának szenteli idejét.

Létay Lajos főhadnagy a 134. honv. zászlóaljnál. Torda-aranyos megyében Kövenden, 1822-ben. A szabadságharc, mint tisztviselő, a megye szolgálatában találta. Mint század-parancs-

nok a királyhágó nyugati részén lefolyt ütközetek nagy részében részt vett zászlóaljával. Jelenleg felváltva tartózkodik 4 fiánál, kik különböző vidéken szép állásokat töltenek be, ugyanis Domokos Sinfalván unitárius lelkész, Károly Tordán megyei árvaszéki nyilvántartó (közgyám), Gábor m. k. erdőszámtiszt Kolozsvárt, László m. k. adótárnok Magyar-Láposon.

Rác György őrmester a 43. honvéd zászlóaljban. Marm.-Sziget 1829. Mint bölcsészettan hallgató vonult be a szabadságharc elején s szolgált mint tüzemester 1849. sept. 6-ig. Részt vett Eperjes, Kassa, Szeged, Szörög, Temesvár és a lugosi ütközetben. Jelenleg mint államjóság-igazgatósági titkár nyugalomban él.

Perndl Ignác őrmester a 134. gyalogsági honvéd zászlóaljban. Pest-Pilis-Soltmegeye Hájóson, 1830. A szabadságharc előtt Eszéken, Kalocsán, Baján tanulóskodott. A Déván alakult s Bene

őrnagy vezetése alatti 134. gyalogsági honvéd zászlóaljban szolgált 1849. jul. 1-től aug. 11-ig. Részt vett a szőregi és temesvári ütközetekben, a Guyon, Dembinszky hadosztályában; Zsámbeli ezredes vezénylete alatt a Duna mentén Baja és Szekeső között hadiszerelevényekkel és sóval terhelt hajók elleni ütközetben. A temesvári csata után Aradra ment. Orczfalván a császári lovasság által foglyul ejtettet és mint fogoly Horváth országban volt okt. 15-ig. Jelenleg igazgatója a szamosújvári orsz. fegyintézetnek.

Koleszár János honvéd a 12. honvéd zászlóaljban. 1831. Kolozsvárt. A szabadságharcban kezdetről végig részt vett. Az erdélyi hadjárat nevezetesebb csatáit végig küzdötte, Szeben bevétel alkalmával súlyos sebet is kapott. Jelenleg Kolozsvárt tartózkodik. Két fia közül egyik: Sándor ügyvéd Kolozsvárt, Lajos pedig iskoláigazgató Bánffihunyadon.

T Á R C Z A.

Ereklye-muzeum II. társas összejövele.

Kolozsvár, június 17.

— Összejövelek emlékkönyve. — Honvéd képek. — Budapesti ereklye-kiállítás. — Kreith gr. adománya az ereklye-muzeumnak. — Teleki Sándor ezredes hagyatéka az orsz. ereklye-muzeumnak. — Vasvári emlék. — Képek sorsolása —

Az ereklye-muzeumnak a Tört. Lapok szerkesztő-bizottságával egyetértőleg tervezett havi társas estélyei, mind népszerűbbé válnak időről-időre. A tegnapelőtti összejövetel még sikerültebb volt mint az első. Pedig a rendezőség kezdetben el akarta ezt az estét ejteni a miatt, hogy az ereklye-muzeum gyűlése sem volt ez alkalommal megtartható s csak a tagok unszolására adták ki az nap az értesítést, hogy megtartatik.

Az estélyeken egy emlékkönyv vezetetik, melybe a társaság fiatalabb krónikásai beírják azokat a komoly, vidám, tréfás megbeszéléseket, történelmi eseményeket adomákat stb., a mik ott szőnyegre kerülnek. Ebbe a könyvbe minden jelenlevő sajátkezűleg beírja nevét s így ez idővel az ereklye-muzeumnak nemcsak tartalmas, hanem becses ereklyéjét is fogja képezni. Eddig már a következők neveivel találkozunk ebben az emlékkönyvben:

Inczedy Sámuel, Végh Bertalan, gr. Esterházy Miguel, Kalmár Antal, Biró József, Nedoroszték János neveivel a 48-as honvédek köréből. Az ereklye-muzeum s a Történelmi Lapok munkatársai és az ügy barátai közül pedig saját kezűleg be vannak írva: Albert Károly a T. L. kiadó hivatalának vezetője, Hóry Béla az ereklye-muzeum s a márcz. 15. bizottság pénztárnoka, Kuzsók István a lap szerkesztője, gr. Teleki László, Székely Dénes a muzeum könyvvezetője, Veress Endre munkatárs, ki az emigrációval foglalkozik stb.

Az értekezlet első tárgya e vidám, meghitt összejövetelen, az Ujvilág külön helyiségében, a vacsorázás volt, azok részéről, a kik otthon ezen még nem estek volt tul. A muzeumor ugyanekkor jelentette, hogy a rendezőséghez több oldalról érkezett kérdészködés folytán kihirdete, mikép e társas estély azért nem rendeztetik terítékekkel, hogy azon a honvédegylet szegényebb sorsu tagjai is megjelenhessenek a nélkül, hogy a részvétel anyagi áldozatukba kerülne. Előadja továbbá, hogy a társas estélyek a vidéken is hangulatot keltettek. Deésről, Tordáról, M.-Vásárhelyről, Brassóból már is levelekben megígérték, hogy ez összejövelek egyik vagy másikon résztvesznek. Sőt a Királyhágón tulról, Nagy-Váradról is megígerte közelebbi megjelenését *Hegyesy Márton* ottani tekintélyes ügyvéd s a Történelmi Lapok munkatársa.

Bemutatták ugyanekkor az újabban érkezett honvédeképeket is, a mik között a kolozsvári honvédegylet csaknem teljes számmal van képviselve.

A budapesti ereklye-kiállításon végzett küldetéséről Veress Endre számolt be ezután a társaságnak. Előadta, hogy a fővárosi kiállítás az idén gazdagabb és szebb volt, mint a

mult évben. A kiállítás megalakítása, és megalkotásának a főérdeme *Kreith Béla* grótot illeti, ki életét szentelte annak, hogy nagy áldozattal összegyűjtse a 48-as időkre vonatkozó emlékeket.

A gróf rendkívül jó akarója a kolozsvári ereklye-muzeumnak. Korábbi ígéretéhez képest a küldöttnek megígérte, hogy a fővárosi kiállításokon levő dupla példányokat leküldi a kolozsvári ereklye-muzeumnak. Különösen súlyt fog ez adományával fektetni arra, hogy az erdélyi hadjáratot illető ereklyék a kolozsvári ereklye-muzeumban összpontosuljanak. A kiállítás leírását is megígérte a T. L. számára.

Teleki László gr. tett azután nagyon szép bejelentést. Előadta a maga és a család nevében, hogy néhai atyja Teleki Sándor ezredes gazdag gyűjteményt őrzött meg a szabadságharcból. E gyűjtemény között van Damjanits kulacsa, az a szalma csóva, melylyel a halálra ítélték celláját kívülről megjelölték. Az aradi bitófák mindegyikéből egy-egy darabka.

Meg van a hivatalos pecsétnyomója az erdélyi hadjáratból, Bem csákójának a forgója, Teleki csákójáról a rózsa. Meg vannak az elhunyt összes érdemjelei, van továbbá zászlódarab s ezen kívül sok érdekes emlék. Mindezeket a tárgyakat a család közös egyetértéssel elhatározta, hogy egy részletező adománylevél kíséretében a kolozsvári orsz. ereklye-muzeumnak adja. Az átadással a bejelentő van megbizva. Teleki L. gr. e bejelentése rendkívül kedvező benyomást keltett, örömmel mondtak köszönetet érte a jelenlevők.

Szóba került azután a *Vasváry-emlék* ügye. Vasváry Pált tudvalevőleg a gyalui havasokon csapatjával együtt az oláhok ölték meg. Az oláhok s'rjait kereszt jelzi, míg a szabadság ifju Demosthenesének és hősi halált halt mártyrjának sirja jeltelen. A Történelmi Lapok erre nézve megindította az akcióit, a minék az lett az eredménye, hogy egy felállítandó emlékre 11 frt begyűlt. A társaság a gyűjtés foganatosítására és az emlék annak idejében való felállítására bizottságot is küldött ki. Az emlékalapra Teleki László gr. nyomban 5 frttal járult s így annak alapja ma már 16 frtot tesz ki.

Az ereklye-muzeum birtokában levő nagyobb képekre nézve a társaság elhatározta, hogy a sorsolást a jövő havi összejövetelen megkezdi. A befolyó jövedelem részben a honvédek arcképeinek albumba helyezésére lévén szánva, közelebről ez is foganatba vétetik.

Az összejövetelen ezenkívül rendkívül sok érdekes emlék, krónikás adoma és érdekes epizód mondatott el, a mik fűszerezték a hangulatot. A társaság este 10 óráig mulatott együtt.

Estély után a társaság fiatalabb tagjai a gr. meghívására felvonultak Teleki László gr. lakására, megszemlélték az ezredes ereklyéit, a melyek között képek, rajzok, emlékek, festmények vannak Garibálditól, Hugó Viktortól, Teleki Blankától, több európai nagy férfiutól érdekesebbnél érdekesebb ereklyék.

K—ó I—n.

Létay Lajos,
1848—49. h. főhadnagy.

Rác György
1848—49. h. őrmester,

Esterházy Miquel,
1848—49. huszár kapitány.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pernál Ignác,
1848—49. h. őrmester.

Dunky fivérek kolozsvári
fényképei után.

Koleszár János,
1848—49. közhonvéd.

A honvédek statisztikája.

— Észrevételek a „Honvéd-Névkönyv“-re. —

Bulla György kir. jbiró és 48—49-es honvéd hadnagy beható tanulmány tárgyává tette a „Honvéd-Névkönyv“-et és egy kitűnő statisztikát állított össze. E munkát még márczius elején kaptuk, nagy terjedelménél fogva térszűke miatt mindeideig nem közölhattük. E dolgozat nem csak nagyon érdekes, de kiválóképen tanulságos is. Rendkívül hasznos szolgálatot tett vele mind a honvéd ügynek, mind a Honvéd-Névkönyv szerkesztőjének, ki a pótfüzet összeállításánál nagy hasznát veheti.

Az érdekes dolgozatot itt közöljük:

A jelen korszakban ápolt tudományok között kiváló helyet foglal el a statisztika. Összeirnak most mindent, embert és mindenféle tárgyakat s mindenről bővében készítek a rovatos statisztikai kimutatásokat. Még a gonosztevők és a megbüntetett rabok is — a társadalom rendének ezen esküdt ellenségei — a statisztikai tudománynak gondos tárgyát képezik. E tudomány az emberiségnek csak egy fajtáját ignorálja, t. i. az 1848—49. évi honvédeket; ez ideig, úgy látszik, szigorú következetességgel. Pedig, ha nem is egyéb okból, csupán csak a mortalitás aránya megállapíthatásának szempontjából mégis érdekes volna, hivatalos adatok alapján megtudni, hogy hányan és minő viszonyok között élnek még azok közül, kik ezelőtt 44 évvel, nemzetünk létének megvédésére fegyvert ragadtak.

Éppen azért én is azt hirdetem, hogy hazafias tisztet teljesített bajtársunk: Mikár Zsigmond, midőn a „Honvéd-Névkönyv“-nek összeállításába — az ezen műnek előszavában nagyon megérthetően esetelt akadályok, fáradság és költség mellett — nem csak hozzáfogott, hanem a könyvet férfiasan összeállítva a közönségnek és bajtársainak használatára átbocsátotta. Mert: „et voluisse sat est!“

Én is ezt a könyvet feszült kíváncsisággal tanulmányozásom tárgyává téve, abból, gondos összeszámítás alapján, a következő részletes táblázatot készítettem:

Számszerinti kimutatása

azon 1848—49. évi honvédeknek, kik 1890. évben még életben voltak; összeállítva a „Honvéd-Névkönyv“ alapján.

Folyó szám	A honvéd-egyletnek megnevezése	Összeirottak száma					összesen
		törzstisztek	főtisztek	nem Com-battansok	altisztek	közhonvédek	
1	Abaujmegye	4	63	9	112	218	406
2	Abony város	1	9	—	15	52	77
3	Alsóféhérmegye	1	20	—	26	36	83
4	Aradmegye	4	69	5	106	127	311
5	Árva megye	—	9	1	19	91	120
6	Baja város	—	13	2	36	91	142
7	Baranyamegye	—	35	—	38	237	310
8	Bars megye	—	28	2	16	45	91
9	Batonya város	—	3	—	8	13	24
10	Bács megye	3	31	5	81	970	1093
11	Bel-ő Szolnokmegye	—	23	3	43	133	202
12	Bereghmegye	1	80	2	51	126	260
13	Békésmegye	1	34	1	25	52	113
14	Biharmegye	2	61	2	71	250	386
15	Borsodmegye	1	18	—	58	113	190
	Átvitel	18	496	32	708	2554	3808

Folyó szám	A honvéd-egyletnek megnevezése	Összeirottak száma					összesen
		törzstisztek	főtisztek	nem Com-battansok	altisztek	közhonvédek	
	Átl.ozatal	18	496	32	708	2554	3808
16	Brassó megye	—	8	—	18	123	249
17	Budapest és Pestmegye	49	386	97	1278	2004	4314
18	Buda és Ó-Buda város	5	48	3	39	23	118
19	Csanádmegye	—	12	—	39	184	235
20	Csikszék	2	66	—	538	1713	2119
21	Csongrádmegye	—	3	1	9	77	90
22	Debreczen város	4	72	3	166	469	714
23	Esztergom megye	2	27	1	25	131	186
24	Fehérmegye	—	25	—	40	174	239
25	Fogaras vidék	—	5	2	6	35	48
26	Gömör megye	—	37	2	84	403	526
27	Gyöngyös város	—	19	1	33	99	152
28	Győr megye	1	58	4	180	483	726
29	Hajdu kerület	—	20	—	61	508	589
30	Heves megye	1	30	4	54	120	209
31	Hódmezővásárhely város	—	12	—	20	144	176
32	Hont megye	1	14	—	32	240	287
33	Hunyad megye	2	17	—	17	17	53
34	Jász kerület	—	19	1	41	220	281
35	Kalocsa város	—	12	3	4	39	58
36	Kecskemét	—	13	—	30	53	96
37	Kis-Kún kerület	1	33	—	12	131	177
38	Kolozs megye	3	38	4	69	191	305
39	Komárom megye	2	32	1	99	413	547
40	Körmöczbánya város	—	2	—	1	47	50
41	Külső-Szolnokmegye	—	22	1	26	289	338
42	Közép-Szolnokmegye	1	19	—	28	115	163
43	Krassó megye	1	21	1	19	136	178
44	Krasznamegye	—	12	—	14	133	159
45	Liptó megye	1	12	—	7	37	57
46	Mármaros	2	24	1	10	64	10
47	Maroszlék és Marosvásárh.	1	56	3	95	248	403
48	Monor város	—	—	—	9	13	22
49	Moson megye	2	15	2	49	140	208
50	Nagybánya	2	10	—	23	138	173
51	Nagykikinda város	—	4	—	6	18	28
52	Nagy-Körös	—	11	1	5	135	152
53	Nagy-Kún kerület	1	3	1	18	142	165
54	Nagy-Szeben	3	9	2	10	3	27
55	Nógrádmegye	2	42	4	34	119	201
56	Nyitra megye	1	34	1	63	606	795
57	Pozsony megye	4	46	2	61	268	381
58	Rikán-belőli egylet	8	100	1	317	1565	1991
59	Sáros megye	3	26	2	25	79	135
60	Somogy megye	3	60	1	71	118	253
61	Sopron megye	—	11	3	10	119	143
62	Szabadka város	—	23	—	39	132	194
63	Szabolcs megye	2	53	1	81	347	484
64	Szathmármegye	—	59	1	143	739	942
65	Szeged város	—	17	—	63	61	141
66	Szentes város	—	8	1	31	267	307
67	Szepes megye	3	38	3	39	230	313
68	Tata város	—	18	—	16	69	103
69	Temes megye	—	58	4	23	86	171
70	Tolna megye	2	17	1	34	447	501
71	Tordamegye	4	44	2	48	178	276
72	Tornamegye	—	8	1	10	6	25
73	Torontálmegye	1	26	1	36	56	120
74	Törökbecse	1	2	1	7	29	40
75	Turóc megye	—	8	—	12	30	50
76	Trencsénmegye	1	9	—	12	44	66
77	Údvarhelyszék	2	22	—	57	1165	1246
78	Ugocsa megye	—	16	—	10	83	109
79	Ung megye	1	23	3	15	59	101
80	Vas megye	1	30	—	30	263	324
81	Vác város	3	9	2	36	29	79
82	Veszprémmegye	2	42	—	121	713	878
83	Zalamegye	3	37	2	79	528	649
84	Zemplénmegye	4	59	2	35	108	208
85	Zenta város	—	5	1	12	78	96
86	Zólyom megye	2	14	1	20	62	99
	Kimaradtak	—	11	1	18	22	52
	Összesen	158	3197	213	5330	21107	29999

Ezen számoknak felületes egybevetéséből is kitéjük: 1. hogy a törzs- és főtiszteknek száma, valamint

az altiszteknek száma is a közhonvédek számához semmi arányban nem áll;

2. hogy több honvéd-egyletnél összeirt honvédek létszáma az ugyanazon egylet területén levő lakosság számához képest: föltűnő aránytalanságot mutat és

3. hogy ennél fogva, de még az alább következő fejtegetéseim szerint is: a jelen „Honvéd-Névkönyv“-ben a szerző félreismerhetlen szorjalma és jóhiszemisége mellett is igen lényeges tévedések csúsztak be.

Ezen állításaim igazolására legelőször is fölhozom a „Balbi“ statisztikájának utolsó kiadásából merített, a következő államok hadseregeinek szervezése s 1880. évi állapotára vonatkozó következő adatokat:

Ausztria-Magyarországnak békeállománya állott	15.746	törzs- és főtisztból és
„ „	251.238	legényből,
„ „ hadiállománya	32.286	törzs- és főtisztból és
„ „	1.086.933	legényből.
Német birodalomnak békeállománya állott	18.128	törzs- és főtisztból és
„ „	427.274	legényből,
„ „ hadiállománya	35.427	törzs- és főtisztból és
„ „	1.456.677	legényből.
Olaszországnak hadiállománya állott	33.919	törzs- és főtisztból és
„ „	1.011.743	legényből.

Tehát ezen adatok szerint jutott 1 törzs- és főtisztire az osztrák-magyar birodalomnak békeállományánál 16 altiszt és legény, hadiállományánál pedig 33 altiszt és legény.

A Német birodalom békeállományában 23 altiszt és legény.

A „ „ hadiállományában 41 „ „ „

Olaszország hadiállományánál 30 „ „ „

A „Honvéd-Névkönyv“ pedig 26.437 élő altiszt és közhonvéd mellett előállít 3335 törzs- és főtisztet; tehát ezen könyvnek adatai szerint a volt magyar hadsereg romjainál egy törzs- és főtisztire esik nem egészen 8 közhonvéd!! Ugyebár, hogy ez nagy aránytalanság, különösen ha el nem felejtjük, hogy az osztrák-magyar birodalom hadseregének jelen hadi szerkezete az 1848—49. évi honvédségünk hadi szervezetétől, a jelzett irányban, alig tér el valamivel és hogy az időközben bekövetkezett halálozások ezen arányt csak a, rendszerint, fiatalabb közhonvédek javára változtathatták meg.

Ha tekintetbe vesszük továbbá az egyes honvéd-egyletek kimutatott létszámát és az 1880. évi népszámlálási adatokat, azt találjuk:

hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megye	142.139	lélekszám mellett	91	élő	honvédet,
„ Békéscsaba	229.585	„	113	„	„
„ Borsod-Abaúj-Zemplén	195.311	„	190	„	„
„ Csongrád-Szeged várossal	128.413	„	231	„	„
„ Torontálmegye	530.988	„	120	„	„
„ Hevesmegye	208.420	„	209	„	„
„ Mátészalka	227.436	„	101	„	„

Összesen ezen megyék 1.662.464 léleksz. mellett 1054 élő honvédet mutatnak fel, holott Udvarhelyszék {
Csíkszék
Háromszék } 341.737 lélekszám mellett 5365 élő honvédet tüntet ki!

És ha ugyanazon összehasonlításokat még tovább folytatjuk, azt találjuk, hogy az 1880. évi népszámlálás szerint a magyar birodalomnak 83 honvéd-egylete területén lakó 13.386.885 lélek között 24.643 élő honvéd; a székelység főnnebb megnevezett három honvéd-egylete területén lakó 341.737 lélek között pedig 5356 élő honvéd van, azaz arányosítva, hogy a főntnevezett három székely megyében minden 63 lélek között 1 élő honvéd, a magyar birodalom többi megyéjében átlag minden 543 lélek között 1 élő honvéd találhatik.

Előre is gyanitom azt a figyelemreméltó ellenvetést, hogy bizonyosan legtöbb honvéd zászlóalj a Székelyföldről került ki, sőt én azt is szemem előtt tartom, hogy Gelich Richard műve 3-ik kötetének 175. és 176. lapja szerint egyedül Csíkszékből 7 honvéd zászlóalj szervezetett. Ám ezt az ellenvetést is a statisztikának segítségével és egy kis józan számításal a maga értékére le lehet szállítani. A német birodalom általános védkötelezettsége mellett 1880. évben 1,491.004 besorozott katonát mutat föl. Ezt arányul véve a három megnevezett Székelyszéknek 341.737 lakosából kikérülhetett 11.391 honvéd. De tegyük fel, hogy a székelységnek ez a három megyéje az általános védkötelezettség alapelveit messzire túlhaladta és hogy 1848—49. években a főnnebb valószínűnek elfogadott 11.391 számnál meg nem állapodott, hanem azon túlmenve 18.000 honvédet állított ki. Már most ezen utóbbi számból, a több mint egy évig tartó háboruban, a háboru ideje alatt fölmerült egyéb kórságok folytán bizonyosan 4000 ember elveszhetett, maradhatott tehát a háboru végén életben 14.000 honvéd. Már most fel kell említenem, hogy az én szülőmégységem: Árva megye is szabadságharcunk alatt több mint 2200 honvédet állított ki és hogy ebből a számból a háborunak befejezte után vagy 1600 ember élhetett. Ezen utóbb fölhozott adatokat közvetlen tapasztalatomból is tudom, mert a megyémbeli honvédségnek 1848-ik évében való első szervezésénél mint kezelő-altiszt működtem és mert 1861. évben a Liptó-, Árva-, Turóczmegyék egyesült honvéd-egyletének első alelnökéül megválasztatván, mint olyan, a megyémben még élő honvédek összeirtam. A háboru végén élve maradt 1600 emberből, a megyei irattárban található, de nálam is másolatban meglevő összeirtás szerint, 1868. évben már alig 500 honvéd élt és ime a „Honvéd-Névkönyv“ összeirtása szerint 1890. évben csak 120 honvéd él!! És ezen számítás szerint a székelység 3 megyéjének szabadságharcunk végén élt 14.000 honvédjéből 1890. évben alig 1000 honvéd élhetett.

Ezen számításomnak helyességét igazolja a Bars-, Békés-, Torontál-, Borsod-, Csongrád-, Heves-, Mátészalka- és sok más megyéből élő honvédeknek kimutatása; sőt igazolja azt némiképp a Marosszék- és Marosvásárhelyen élő honvédeknek összeirtása is; pedig tudvalevő dolog, hogy Gelich Richardnak főnnebb idézett műve szerint Marosszékon, hol jelenleg csak 403 élő honvéd mutatható ki, 1848—49. évben szinte 5 honvéd zászlóalj alakított meg.

Már a miket ezentúl elmondok, azok nem csak következtetések, hanem részint közvetlen tapasztalatomon alapulnak, részint pedig magából a bírálat alá vett „Honvéd-Névkönyv“-ből tűnik ki, mint félreismerhetlen tévedések.

Ugyanis az árvamegyei egyletbeli tagok összeirtását illetőleg fölhozom:

hogy Lehoczky Péter, mint alhadnagy, Árvában és Hontban, Cherven András, „ őrmester, „ és Zólyomban, továbbá, hogy Árvában: Herkely László, mint alhadnagy és mint közhonvéd, Kratochvila Ferencz, mint őrmester és mint közhonvéd, Jancsó József, Fandlich Rudolf és Klochány János, mint tizedesek és mint közhonvédek összeirtva vannak és hogy Neumann Jakab őrmester, Tánzer Soma, Jeszenszky Adolf tizedesek, Kovalcsik János és Lattyak Ignác közhonvédek soha honvédek nem voltak. Csak az Úr Isten a megmondhatója, hogy miképp és mely célból jutottak azok a „Honvéd-Névkönyv“-be. Végül konstátálom, hogy az őrmesternek összeirt Stephanides Károly, Stephanides Henrik jelenlegi kuriai bírónak és honvéd hadnagynak bátyja, mint 2-ik beszerce-

bányai, azaz később a 124-ik honvéd zászlóaljnak őrmestere, közvetlenül Buda bevétele után, Kmethy hadosztályával Székesfehérvárra érkezvén, ugyanott kolera betegségbe esett és meg is halt. Tehát az, a ki magát az árvai egyletnél a Honvéd-Névkönyvbe ugyanazon név alatt bevezettette, — honvéd nem volt — annál kevésbbé ugyanazonos nem lehet a föntemlített Stephanides Károly őrmesterrel.

1850. évi nyárban, mint büntetésből besorozott honvéd, de már akkor volt cs. k. káplár állomásoztam Magyarországnak egy városában. Ugyanakkor egy magyar fiu, a ki alig 17 éves lehetett, mint önkéntes állott be éppen azon századba, melybe én besorozva voltam s lett belőle „ex propriis Cadet“. Tehát ez urat jól ismertem. És ezen úr a „Honvéd-Névkönyv“-ben figurál, mint honvéd főhadnagy, bár honvéd soha sem volt!

Továbbá kivehető a „Honvéd-Névkönyv“-ből, hogy:

Csaplár Ignác,	mint százados,	Budapest és Tolnában,
Mohary Morbitzer Gy.,	"	" Komáromban,
Schweidl Béla,	"	" Szegeden,
Fading Flórián,	"	" Budán,
Papp Kohn Vilmos,	"	" Budán,
Kis Lázár,	"	" Komáromban,
Fajthy Timót,	"	" Szabolcsban,
Lengyel Imre,	"	Debreczenben és Hajdu ker. ben,
Roder Vilmos,	"	Mármarosban és Abaujban,
Kuln Imre,	"	Barsban és Szathmárban,
Vukovics László,	"	Temesben és Torontálban,
Kis Pál,	"	Abaujban és Biharban,
Merville Platov V,	főhadnagy,	Budapest és Zólyomban,
Nagy Jenő,	"	" Biharban,
Szentgyörgyi Imre,	"	" Zalában,
Vavrik Endre,	"	" Hevesben,
Vidovics Antal,	"	" Szentesen,
Bittó Rezső,	"	" Budán,
Süley Bertalan,	"	" Budán,
Rózsahegyi Pál,	"	" Budán,
Fischer Nándor,	"	Csikszékben és Rikán,
Koválsky József,	"	Budapest és Temesben,
Berthelmann Henrik,	"	Szepesen és Ugocsában,
Baltazár Lajos,	"	Békésben és Zólyomban,
Alvinczy János,	alhadnagy,	Hontban és Budapestben,
Barsy József,	"	Nógrádban és "
Beliczay László,	"	Gömörben " "
Gyomba József,	"	Budán " "
Nagy György,	"	Mármarosban és "
Pataky László,	"	Bereghben és "
Propper Mór,	"	Debreczenben és "
Szedlák Mátyás,	"	Aradon és "
Kocsis Alajos,	"	Budán és "
Kosztenein Károly,	"	" " "
Melcsok László,	"	" " "
Ruzsicska Ede,	"	" " "
Tanyay Károly,	"	" " "
Békessy Márk,	"	Budapest és Nagy-Szebenben,
Barsy József,	"	" Nógrádban,
Kékessy János,	"	Hevesben és Gyöngyösön,
Zafir László,	"	Mármarosban és Közép-Szoln.,
Lükő Kálmán,	"	Abaujban és Tornában, tehát

egy és ugyanazon személy két egyletnél van összeírva.

De ugyanazon hibát követte el a „Honvéd-Névkönyv“ szerkesztője, midőn:

Ivanka Imre ezredest a budapesti és a budai, Tassy Becz László őrnagyot a budapesti és a budai, Pünkösdy Gergely őrnagyot a rikán-belőli és a n.-szebeni, Szigethy Miklós őrnagyot a kolozsvári és a tordai honvéd-egyleteknél a Honvéd-Névkönyvbe bevezette.

Továbbá a fogarasi honvéd-egylet egykori elnökét: Göllner Antal útászkarai főhadnagyot a 146-ik lapon halottnak nyilvánítja, holott Kolozsváron ma is él.

A meglevő, történelmi adatok szerint szervezett, magyar hadseregünk létszáma a háboru végén 150.000 ember lehetett. Ezen számhoz hozzá kell adni vagy 10.000 honvédet, ki mint sebesült vagy beteg különféle kórházakban s egyébütt volt. Már én legalább nem hiszem,

hogy oly 160.000 emberből, kinek legnagyobb része életkorának 20-ik évét jóval túlhaladta és oly viszontagságokon, mint a milyenen 1848—49-iki honvédségünk még később is átment, most, 42 év után, még 30.000 életben lehessen.

És már az általam felhozottaknál fogva, több mint elegendő ok forog fönn arra nézve, hogy a „Honvéd-Névkönyv“-ben összeirt honvédek létszámát kétségbe vonjuk. Azonban én még mindezen okoskodással meg nem elégedve és csupán alapos kétségem által ösztönöztetve, kezembe vettem a Virányi (Virnan) Vilmos által 1867 évben kiadott magyar honvédtiszti koszorut, mely az 1848—49. évi „Közlöny“ és a „Komáromi hirlap“, mint hivatalos kormánylapok adatain alapszik, kezembe vettem továbbá az ezen „Koszoru“ előszavában megjelölt s később csakugyan napvilágra került, a honvéd-tiszteknek országszerte befejezett igazolásukon alapuló pótkiadást; kezembe vettem a még későbbben Kolozsvártt megjelent s 1848—49-iki igazolt s még életben levő honvéd-tiszteknek névsorát is: s azok között, pontos összehasonlítások után, a következő táblázatot készítettem el, mely táblázatba be vannak foglalva szám szerint mindazon honvéd-tisztek, kiknek nevei a „Honvéd-Névkönyv“-ben, egyszersmind a fönnebb megjelölt 3. rendű könyv csak egyikében foglaltatnak.

Számszerinti kimutatása

azon 1848—49. évi honvéd-tiszteknek, kiknek nevei a „Honvéd-Névkönyv“-ben és egyszersmind vagy „Honvéd-Koszoru“-ban, vagy annak „pótkiadásában“, vagy a még később megjelent hasontartalmu „Névkönyv“-ben elő nem fordulnak.

Folyó szám	A honvéd-egyletnek megnevezése	Törzstisztek	Főtisztek	Összesen
				s z á m a
1	Abaujmegye	4	55	59
2	Abony város	1	7	8
3	Alsóféhérmegye	—	7	7
4	Aradmegye	4	41	45
5	Árvamegye	—	8	8
6	Baja város	—	11	11
7	Baranyamegye	—	24	24
8	Barsmegye	—	23	23
9	Batonya város	—	2	2
10	Bácsmegye	3	18	21
11	Belső-Szolnokmegye	—	17	17
12	Bereghmegye	1	49	50
13	Békésmegye	1	30	31
14	Biharmegye	1	47	48
15	Borsodmegye	1	12	13
16	Brassómegye	—	2	2
17	Budapest és Pestmegye	45	685	730
18	Buda és Ó-Buda város	5	26	31
19	Csanádmegye	—	11	11
20	Csikszék	2	15	17
21	Csongrádmegye	—	2	2
22	Debreczen város	2	45	47
23	Esztergommegye	2	19	21
24	Fehérmegye	—	12	12
25	Fogarasi vidék	—	3	3
26	Gömörmegye	—	34	34
27	Gyöngyös város	—	15	15
28	Győrmege	1	46	47
29	Hajdu kerület	—	16	16
30	Hevesmegye	1	22	23
31	Hódmezővásárhely város	—	10	10
32	Hontmegye	1	7	8
33	Hunyadmegye	2	14	16
34	Jász kerület	—	17	17
35	Kalocsa város	—	8	8
36	Kecskemét város	—	12	12
37	Kis-Kún kerület	1	29	30
38	Kolozsmegye	3	18	21
39	Komárommegye	1	19	20
	Átvitel	82	1438	1500

Folyó szám	A honvéd-egyletnek megnevezése	Törzstisztek	Főtisztek	Összesen	
		s	z	á	m
	Áthozatal	82	1438	1500	
40	Körmöczbánya	—	2	2	
41	Közép-Szolnok	—	13	13	
42	Külső-Szolnok	—	14	14	
43	Krassómege	1	13	14	
44	Krasznamege	—	10	10	
45	Liptómege	1	10	11	
46	Máramosmege	2	17	19	
47	Marosszék és Marosvásárh.	1	33	34	
48	Monor város	—	—	—	
49	Mosonymege	2	14	16	
50	Nagybánya város	2	6	8	
51	Nagykikinda város	—	4	4	
52	Nagy-Kőrös város	—	10	10	
53	Nagy-Kún terület	1	3	4	
54	Nagy-Szeben város	3	6	9	
55	Nógrádmegye	2	24	26	
56	Nyitra mege	1	27	28	
57	Pozsony mege	4	25	29	
58	Rikán-belőli egylet	7	45	52	
59	Sáros mege	3	11	14	
60	Somogy mege	3	47	50	
61	Sopron mege	—	2	2	
62	Szabadka város	—	15	15	
63	Szabolcs mege	2	31	33	
64	Szathmár mege	—	33	33	
65	Szeged város	—	7	7	
66	Szentés város	—	7	7	
67	Szepes mege	3	18	21	
68	Tata város	—	13	13	
69	Temes mege	—	49	49	
70	Tolna mege	2	12	14	
71	Torda mege	1	29	30	
72	Torna mege	—	5	5	
73	Torontál mege	1	18	19	
74	Törökbecse város	1	2	3	
75	Turóc mege	—	5	5	
76	Trencsén mege	1	7	8	
77	Udvarhelyszék	2	18	20	
78	Ugocsa mege	—	13	13	
79	Ung mege	—	12	12	
80	Vas mege	1	22	23	
81	Vác város	3	6	9	
82	Veszprém mege	2	25	27	
83	Zala mege	3	22	25	
84	Zemplén mege	4	40	44	
85	Zenta város	—	2	2	
86	Zólyom mege	2	12	14	
—	Kimaradtak	—	3	3	
	Összesen	143	2200	2343	

Tehát majdnem 1000 törzs- és főtiszttel kevesebbet mutat ki ezen táblázat, mint a bírálat alá vett „Honvéd-Névkönyv“. Meglehet az is, hogy ezen kimutatás kiállításánál legjobb akaratom mellett is ide s tova eltévedtem, de ez eltérés lényeges nem lehet.

Ezeknél fogva én is azt állítom, a mit a bírálat alá vett könyv megjelenésénél állítottak a hírlapok, hogy annyi honvéd életben már nem lehet. Csak hogy ezen állításaimat én indokolni, bizonyítani is igyekeztem. Sőt még azt is fölhozom, hogy a jelzett tévedéseken kívül még számtalan más esetet is leltem, hol e könyvnek az adatai nyilvánvalólag tévesek.

És mindamelltt még folyton jelentkeznek a „kimaradtak“. Valószínű, hogy azok között is itt-ott egy elfelejtett honvédtárs mutatkozik. De a bírálat alá vett könyv „Honvéd-Névkönyv“-nek van címezve. Ott tehát másnak, mint volt honvédek — helye nincs. Még a nemzetőröknek sincs. A nemzetőr és a honvéd között még az 1848—49. évi törvényeink szerint is igen nagy a különbség!

Csak egyet sajnálok s az felette is bánt, t. i., hogy

ebben a könyvben is (mondom, hogy — is) a honvéd név profanálva lett, miután olyanok is honvédeknek véődtek fel, kik soha sem voltak honvédek.

Pedig minden valódi honvéd büszke legyen ebbeli minőségére; nem azért, hogy talán ez által is különös érdemeket szerzett volna, hanem egyedül is azért, mert szerencsés volt a hazánknak legnagyobb, legmagasztosabb korszakát, mint cselekvő egyén, szerencsésen átélni.

Kelt Alsó-Kubinban, 1892. évi márczius 6-án.

Id. Bulla György.

Levelezés.

Nagyváradról.

Nagyvárad, 1892. jun. 20.
Schlauch-tér 885. sz.

— Gál Dániel ezredesről. —

Néhai jó férjem: Gál Dániellel, a világosi katasztrófa után erre vergődöttünk a Meszesen keresztül Kolozsvárra, férjem minden írományát Régeni J. tanár úrnál téteményezte le további intézkedésig; miután nekünk törik, szakad! a móczok felé kellett édesatyámhoz sietni, egyfelől mert már mindenből ki voltunk fosztva és fogyva, meg szegény G. D. elbujdosni kénytelen volt, miután 10.000 frt földj volt a fejére kifizve.

Néhai férjem Józsefvárosból 53-ban lassu méreggel megéttette lett elbocsátva, — 1861-ben mint háromszéki és törv. egy. miklósvárszéki tisztü ügyész halálozott el.

Én 67-ben Takáts J. által tudakoltattam, írományaink őrzőjét; feleletül azt kaptam, hogy R. J. tanár is elhalálozott, s az összes írományokat megsemmisítette, nem mervén tartani. Nekem mostan a többi közt égető szükségem volna a 48—49-i Hivatalos közlönyre és Kosuth lapjára; tudakoltam már a Bp. h. I. és antikvárnál is, de mind hasztalan!

Belátom, és bocsánatot kérek a tolaodással határos bizalomért, de valóban ritki eset egy ily hazafias válatat, és én távol — s elzárva vagyok mind azon szövetkezetektől, a hol bár tájékozást tudnék szerezni megnyugtatásomra.

Néhai férjem Józsefvárban készült olajfestményü mellképét, ha a Kolozsvártt létesített 1848—49 orsz. ereklye-muzeum elfogadni méltóztat, kész szivesen átküldöm.*

Özv. Gál Dánielné, s. k.
48—49-i h. v. ezredesné.

Hogy lett és meddig volt gr. Andrássy Gyula honvéd?

— Kivonat *Mezősy László* 1848—49. százados naplójából. —

A zempléni zászlóalj tisztikara 1848. okt. 12-én tömegesen tisztelkedett a zempléni Kossuthnál; többen voltunk személyes régi ösmerősei, — szivesen fogadott, megígérte, hogy az egyenruhás, de még fegyvertelen zászlóalj — másnap Budán a várban délután 2 órakor, a legjobb uj, gyutacsos belga fegyverrel fog felszereltetni. A 25—40 év közt járó zászlóalj legénysége fegyverekkel a vállon mint impozánsul nézett ki. A zempléni fekete banda trombitákkal cserélte fel otthon hagyott hegedűjét. Ennek harsány hangja mellett, kivont karddal vezettem a

* Köszönettel fogadja az ereklye muzeum igazgatósága.

még akkor fakajóhidon át Pestre a felfegyverzett zászlóalj. Ez volt életemben az a nap, melyen talán legbüszkébb voltam helyzetemre. A míg Pest utczáin végig voltam a zászlóalj élén, száz ablak nyílt meg. Nők, leányok, férfiak üdvözölve lobogtatták felénk kendőiket, kalapjikat. Most a két 7-es 77 év kapujánál is örömköny tolu szemembe, ha ezek a napok eszembe jutnak.

A legénység szét menve, a „Tigris“-ben — hol be volt szállásolva, a tisztikarra már akkor várt a Lónyai Gábor küldöttje. Vacsorára hívta meg az egész tisztikart. Este nyolcz órakor megjelentünk. A zempléni képviselők ott voltak többen: *Kazinczy Gábor, Szirmay Ödön, Buday András*; ott volt az ifju főispán gr. *Andrássy Gyula* is. A vacsora vigan folyt, közepe táján azt találtam mondani Andrásynak: „*Biz' édes grófom! az illenék, hogy a zempléni zászlóalj élére, az ifju zempléni főispán álljon, s ugy menjünk holnap reggel Parendorf felé, s kergessük a Pákozdtól „flanken bevegungot“ tett Jelasicsot Bécsig.*“ „*Igen szivesen, szolt Andrásy csak neveztesetek ki valaminek magatok közé s megyek.*“ Engedelmet kérve a háziasszonytól, félbe hagyva a vacsorát, *Zábráczy* hadnagyot magamhoz véve, lementem az utcára s egy bérkocsiba ülve, az „*Angol királynő*“ Kossuthoz hajtottam. Előadtam neki a zempléni zászlóalj tisztikara ama kérelmét, hogy élünkre őrnagnak főispánunkat gr. *Andrássy Gyulát* nevezze ki. Kossuth a kérésünket szivesen teljesítette. A kinevezési okmányt a vacsora végén *Andrássy* kezébe átnyujtottam. A gróf engedelmet kért *Lónyay*-nétől s a társaságtól, hogy távozhasson, mert készülnie kellett, hogy másnap zászlóaljával indulhasson.

Hat órakor reggel a lánczvid főterén, — a melyet még akkor nem használtak — felállitva vártam zászlóaljjammal a gőzöst, melynek négy hozzácsatolt hajójára — sleppjére — szálltak fel a legények, — indulva a *Parendorf* táborba. A vezér gőzhajón, a többi utasokkal mi tisztek ültünk, — köztünk volt már ezüst galléros kék egyenruhában — őrnagy *Andrássy Gyula* is.

Pesten gróf *Bethlen Ferencz* Erdélyből, ki odahaza tizenkét értelmes fiatal embert maga költségén fegyverrel s egyenruhával — a zempléni kék atilla s szürke nadrágjához hasonlóval szerelt fel, — hozzánk csatlakozván, idősb, családós, de lelkes hazafi létére nem nézhettük magunk közt mint közlegényt, gr. *Andrássy* őrnagy indítványára a három századból négyet alakítottunk, minden századba 150 embert osztván, — *Bethlent* századosnak, — s a tisztséget nem kapott, elégedetlen elemekből, vagy három zempléni *Oláh Dani, Dózszeghy, Szepessy Gusztó* hadnagyokká választattak.

Gönyűben kiszálltunk a hajókról, megebédelve a Dunaparton levő vendéglő melletti téren, utazó hármassorokban, hol dobpergés, hol zeneszó mellett gyalogolva, estére elérkeztünk Győrbe. Két napot időztünk ezen csinos, de minket is szivesen fogadó lelkes városban s gyalog folytattuk utunkat Mosonyig. Mosonytól száz előfogatot rendeltek számunkra a vidékről. Éjjeli tizenegy órakor az alvó *Parendorf* magyar táborba előre kijelölt helyünkre, hol már a gyepen a száma nagy rakásokban készen várt, megérkeztünk. Reggel a hogy megviradt láttuk meg, hogy egyik oldalunkon, a már minket pár héttel az indulásban megelőzőtt borsodi önkéntes és az ugynevezett *Princz-Preus* zászlóaljak feküsznek. Más oldalunkon pedig a *Vürtemberg* huszárok. *Répsy Mihály* ezredes alatt, kit mint Szabolcsmegyei kemeczei születésűt s velem rokont, régen ösmertem. Szegény Szegeden halt meg, a bitófától legalább megmenekült. Kilencz óra felé megperdültek a dobok készülőtt fújtak a lovassági trombiták, s a csendes tábor, mint a megbolygatott méhkas megindult; megindultunk

mi is tömeget alakítván, s előttünk tizenhat markos nagy sárga lován a fiatal *Andrássy Gyula* őrnagy. Felséges látvány egy tizenöt—huszezerből álló hadsereg, felállitva harcckészen, csatarendben. Jobbra és balra, a meddig a szem belát, gyalogsági és lovassági tömegek egymástól kiszabott távolságban léptetnek. Majd a nehéz ágyuk vonulnak csendesen, a tüzerekkel. Mi zempléniak a centrumba estünk.

Délután három óra táján mentünk által a *Lajta* hidján, s haladtunk keresztül az első osztrák csinos városkán *Brukkon*. A német lakosság ablakokból, kapukból bámulta a magyar hadakat, kérve bennünket, hogy csak siessünk s szabadítsuk fel a szorongatott bécsi testvéreket. Miképen siettünk? röviden vázolni fogom.

A fővezér *Móga*; a Bécs ellen törekvő forradalmi hadsereg fővezére *Brukkon* útvén fel *Teleki* gróf tábornok társával a főhadiszállást, mi zempléniak — tul *Brukkon* vagy ezer lépéssel, a *lapon* szálltunk táborba, szorosan mellettünk most is a *Princz-Preus* zászlóalj. Szalmát, fűt kaptunk, nemsokára fellángoltak a számtalan tábori tüzek, bográcsokban főtt a mindennapi eledel, a gulyáshus, szép fanyársakon sült a szalonna. Kilencz óra táján lehevert az elfáradt egész nap gyalogoló legénység. A *Princz-Preusok* őrnagyja: *Szél József* s *Andrássy* a mienk s vegyesen a tisztek, kik a nagy tüzhöz férhettük, tovább elbeszélgettünk. Tíz óra után lefeküdtünk. Ágyunk az *Andrássy* által Győrben vett s végig viaszos vászon ernyő fedte nagy szekér volt, melyben az én párnásakomnak is helyt adott, s melyben Győrtől fogva sehol, tehát itt sem vetkezett le. Felfujt szarvasbőr párnákon, lábball össze, köpenyeggel takarózva, fekiüdtünk, s a megeredt hideg őszi esőtől megmentve aludtunk. A gróf hazulról hozott inasa s az én *Sebő Pál* nevű öreg megyasszói német önkéntes privatdinerem, a szekér alatt huzták meg magukat, ők se áztak.

Aludtunk jobban, mint talán idehaza a legkéjelmesebb ruganyos ágyon. De éjjelkor riadót vertek a dobok, indulót harsogtak a trombiták, s mi felugrálva, álltunk a legények sora eleibe. Az eső esett, a fehér osztrák föld, kovász szint és alakot öltött, térdig fehérre kevert csizmákkal, átázva-fázva érkeztünk vissza *Parendorf* régi táborhelyünkre; ott tudtuk meg, hogy *Pestről* a haza ügyeit bölcsen vezető táblabiráktól éjjel érkezett a futár, hogy a *Lajtát*, ha átléptük, rögtön térjünk vissza a magyar határra.

(Vége köv.)

Adatok az orosz interventio történelméhez.

Horváth Mihály szerint is az a két kérdés sokáig foglalkoztatta és tegyük hozzá, részben foglalkoztatja ma is a közönséget az orosz interventió illetőleg, hogy Ausztria kérte-e, vagy az orosz ajánlotta-e a segély-nyújtást? És hogy mikor határozta el magát arra a bécsi kabinet?

Különösen fontos a második kérdés, nemcsak azért, mert az még maig sincs tisztázva, hanem és főleg azért, mert sokan a különben szerencsétlen conceptioju függetlenségi nyilatkozattal, mint az okozatot az okkal, szeretik összeköttetésbe hozni az orosz interventiót. Erre nézve *Horváth* a függetlenségi harczról irt történetében (második kiadás, III. k. 15. l.) így nyilatkozik:

„Az időre nézve, melyben az osztrák kabinet az oroszról megajánlott segélyt véglegesen elfogadta, bajosabb a válasz; miután a kabinet-tanács jegyzőkönyveit mely titok homálya fedi, alig lehet határozottan kijelölni a napot. Ha mindazáltal egykor e jegyzőkönyv napvilágra kerül, aligha nem ápril 12-ike fog abból kiténni az interventio végleges elfogadásának napjával, mint a mely

napon t. i. az e lépést oly hevesen ellenző Stadion miniszter el-meháborodásának szerencsétlensége történt.

Ez merő kombinatív következtetés és pedig egy hamis praemissából, mert Stadion gróf betegségét *Rogge Walér* tanúsága szerint (Az 1848-iki reactio etc. 51. l.) a mértéktelen élet és kényeztetések okozták. És még is igen közel járt a valóhoz e combinatio.

Oreus Iván orosz történetíró „Opisanie vengerszkoj vojne 1849. goda” című nagy munkája, mely az orosz levéltári adatok teljes fölhasználásával s azoknak a mellékletekben szám szerinti hivatolásával van megírva, tisztán megvilágítja ez eddig homályban maradt kérdést.

Ezeket a részleteket látom én jónak szabadságharcunk történelme érdekében közölni ez 546 lapot s ezen kívül 118 lap mellékletet és 14 térképet tartalmazó orosz munkából.

A mellékletek 4-ik lapján vannak közölve kivonatilag gróf *Medem* orosz bécsi követnek *Neszszelrode* gróf orosz külügyminiszterhez 59. szám alatti 1849. ápril 1/13-ról intézett következő sürgönyei.

„Éppen most adtam át és közöltem *Schwartzenberg* herceggel a márczius 25-én (új számítás szerint tehát ápril 6-án) kelt, és ama kérelmére vonatkozó sürgönyt, hogy a Galiczia határának legfenyegetettebb pontjain tekintélyes hadierőt összpontosítsunk és hatalmazzuk föl e csapatokat szükség esetében, s a kormány megkeresésére arra, hogy osztrák területre lépjenek és a lázadás gyors elnyomására közreműködjenek.

Utasítva voltam excellentiád által, hogy tudassam a miniszterelnökkel, miszerint az óhajtott összpontosítás már megtörtént, az utóbbi kérelmet illetőleg pedig arra, hogy felséges souverainem nevében azt válaszoljam, miszerint az erdélyi szerencsétlen események egyszer mindenkorra bebizonyították ő felsége előtt, hogy a részleges segély mennyire kompromittáló lenne a csapatokra és hatástalan az Ausztria által oly erélylyel védett indokra nézve.

A császár tehát csak a következő föltételek mellett teljesítheti az osztrák kormány kívánalmát:

a) hogy azon hadtestek, melyek hivatta lesznek átlépni a határt, elég nagyok legyenek arra nézve, hogy önmagukban is megfeleljenek a rájuk váró feladatnak;

b) hogy e hadtestek ne egyesíttessenek az osztrák csapatokkal, melyek rendelkezésre maradáának és szaporíthatnák a *Windischgrätz* herceg hadseregét. Azon előnyön kívül, melyet ebből Ausztria vonna, e viszonylat folytán kikerülhetők lennének a hadsereg különböző és a nem ugyanazon országhoz tartozó táboruokok vezénylete alá helyezett csapatai közötti surlódások.

A császár azt hiszi, hogy ez az egyedüli mód biztosítaná azon katonai működések sikerét, melyért a mi segélyünk kéretett, s következőleg ezek az egyedüli föltételek, melyek alatt azt neki megadni lehetséges.

Elénk elégtétellel ösmervén el fölséges urannak amaz állandó vágyát, hogy az osztrák kormánynak az általa vívott küzdelemben segélyére legyen, *Schwartzenberg* herceg kijelentette előttem, hogy ő tökéletesen méltányolja a császár által fölláított mindkét föltételt, és azokat kormánya nevében sietséggel elfogadja.

Mindenben teljesen a csári kormányra bizván a közreműködés katonai részleteinek és módjának szabályozását, *Schwartzenberg* herceg, vonatkozással azon hadműködési tervezeti javaslatra, melyet szerencsém volt 57. számú jelentéssel megküldeni, csupán azon óhaját fejezte ki hogy a csári hadcsapatokból egy elégséges hadrész rendeltessék ki operálni Bukovinán és a tihuczai szeroson át Beszterce és Maros-Vásárhely irányában, hogy így végre összeköttetésbe jöjjön azon hadosztályok működésével, melyeket a mi kormányunk annak idejében Brassón át vélne Erdélybe beittendőknék.

Az alkalmazandó csapatok számára nézve az elnök minisztor azt véli, hogy 40 ezer főnyi létszám körülbelől megfelelné a helyi viszonyoknak és elégséges lenne megvalósítani a kitűzött célt. Egyébként e pontra, valamint a többiekre nézve is az osztrák kabinet egészen azon nézetben van, hogy a csári kormánynak teljes szabadságot és független intézkedési jogot enged.

E diplomáciai okmány tehát minden kétségen kívül igazolja, hogy *Schwartzenberg* herceg már ápril 13-án kijelentette kormánya nevében, hogy a följajánlott orosz segélyt a császár által kikötött föltételek mellett elfogadja. Igaz ugyan, hogy ő még ekkor is ama véleményben volt, s ezt ki is fejezte, hogy elég lenne körülbelől

40,000 ember. De erről Miklós császár, mint ugyanazon munka „Mellékletek” című része 5-ik lapján olvasható irata mutatja, tudni sem akart.

A császár ez irata következőleg hangzik:

„Az osztrák kormány kérelme úgy a mint előterjesztve van, sokkal ingadozóbb, mint sem hogy én jelenleg abba beleegyezhetném.

30,000 orosz (miért 30,000, hiszen a fenti okmány szerint 40,000-et említett *Schwartzenberg*), nem hatolhat át a levegőn Erdélybe: ez csak a fejedelemségeken és Galiczián keresztül lehetséges. Én régen tudattam az osztrák kormánynal, hogy ha óhajtatja a mi segélyünket, az csak Galiczia felől történhetik, mert csak ez oldalról rendelkezhetem elég erővel. A fejedelemségekben csak ama tartományok megszállásának speczialis szükségére elengedhetlenül kívánt számú csapatok vannak.

Most, midőn az események a legkedvezőtlenebb fordulatot vették Erdélyben, annál sürgösebbé válik, hogy mielőtt az újabb operációkat megkezdjük, a mennyire lehetséges, a leghetőbb valószínűséggel biztosítsuk a sikert.

Én ajánlatba hozom első sorban Bukovina és Galicziának csapataim által való megszállását, a szám megállapítása nélkül, így fölszabadítván az ezen tartományokban elszállásolt osztrák csapatokat. Remélem, hogy ezek csatlakozhatnak a magyarok és erdélyiek ellen rendelt osztrák csapatok maradványaihoz. Mi lennének azok tartaléka. Ha azonban ez nem lenne elégséges a fölkelés elnyomására, már óvatosan benyomulhatnánk a siker minden valószínűségével, be lévén rendezve a hegyek lábainál s ekkép rendelkezvén biztosított hadműködési alappal.

Ez az én kifejezett akaratom, ezen kívül nem tehetek és nem teszek semmit.

Ajánlatba hozom, hogy *Berg* tábornok küldessék Varsóba, a tábornagygyal a részleteket megbeszélendő, a ki aztán őt Olmützbe küldheti, hogy elvigye az én válaszomat, ott megmagyarázza indokaimat és ha az osztrák kormány azokat igazi értékükben méltányolva elfogadná, Varsóba egy osztrák érdemes és bizalmas tisztet vihet, hogy az a tábornagygyal mellett maradjon s vele szabályozza együttműködésünk részleteit, melyet én ezen pillanattól fogva mindazon erővel támogatni fogok, a melylyel a gondviselés kezéből rendelkezem.

Ime, ez az utolsó szó.

Hogy mikor kelt Miklós császár ez irata, az e munkában megemlíti nincsen, de azt megjegyzi a szerző, hogy ez a hadügyminiszteri iroda levéltárában 13. szám alatt van elhelyezve, megjegyezvén már előbb azt is, hogy *Medem* gróf említett sürgönye ugyan ott van II. 4712. szám alatt.

Közli további a 6-ik lapon ugyane levéltárból és szintén az elhelyezési szám fölemlítésével *Medem* gróf *Paszkevics* herceghöz ápril 9/21-ikéről intézett sürgönyének következő kivonatát:

„A helyzet nehéz és csalhatatlanul elvész a kedvező alkalom kevés idő alatt, ha egy diversio nem történik a lehető legrövidebb határidőben elégséges erőnek elküldése által, mely a Kárpátok fölől Krakkótól délre fenyegetné a lázadókat. Tehát Galiczia mostan egészen ki van ürítve a csapatoktól, pedig ottan rögtön elégséges számú csapatokat kell egyesíteni. A zavar következőleg, rendkívüli. S ha nem jó gyors orvoszer, a veszély végzetessé válhat. Ez orvoszer csak az a segély lehet, melyet mi nyujtanánk egy hadtest közvetlen beküldése által, mely Krakkóból és Galicziából a myslovicei és jordanovi úton keresztül Magyarországra és Árva völgyébe és innen a zolyomi (Sohl) úton át a Vág völgyébe nyomulna, mint azt már esetlegké jelezte *Welden* tábornok az ápril 3/15-iki jelentésemhez csatolt jelentésben.

Schwartzenberg herceg esdekelve kért engemet, hogy hívjam föl fenségedet e tekintetben a kért rendeletek kiadására. Minden késedelem a segélynyújtásban a legkomolyabb komplikációkat idézné elő, a monarchia érdekeinek romlására, melyekről a mi felséges souverainunk kinyilatkoztatta, hogy azokat közösen akarja Ausztriával megvédeni, kinek szüksége van Magyarországra pacificatiójára, mely ez ország s a hozzá csatolt tartományok nyugalma ellen irányult és forradalmi üzelmek tűzhelyévé vált.

Ez okmány igazolja, hogy már ennek keletkeztek, ápril 21-én, minden nehézség el volt háritva az orosz interventiót illetőleg, mert különben az osztrák külügyminiszter csak nem kérte volna „esdekelve” az orosz fővezért a segélynyújtás gyorsítására. Világos tehát, hogy *Miklós* császár fentebb közölt iratának meg lett a kívánt

hatása és Schwartzberg herczegnek el kelle hallgatnia azon véleményével, hogy elégséges lenne 40,000 orosz-nak Erdélybe küldése és magát egészen az oroszra bízni, oly módon, a mint az ápril 13-án formuláztatott, melyet különben, mint láttuk, ő kormánya nevében még akkor sietséggel elfogadott.

Az orosz intervenció elfogadását az osztrák kormány a hivatalos „Wiener Zeitung“ május 1-i számában, (l. e közleményt többek közt Chownitz „Geschichte der ung. Revolution“ czimű munkája II. k. 259. lapján) hivatalosan tudatta. S már másnap, május 2-án *Legedics* osztrák tábornok Krakkóban ünnepélyesen, dobszóval tudatta a közönséggel, *Schlesinger* tanúsága szerint, (Aus Ungarn. 325. l.) hogy az oroszok fölvonulóban vannak. A „Wiener Zeitung“ közleményében egy szóval sincs indokolva az orosz intervenció elfogadása a függetlenségi nyilatkozat kimondásával, holott az is kétségtelen, hogy *azt ezzel lehetett volna legjobban indokolni*, tehát maga az a tény, hogy a függetlenségi nyilatkozat hivatalosan nem hozatik föl az orosz intervenció elfogadása indokául, már magában véve teljesen jogossá teszi azt a föltevést, hogy akkor még a bécsi kabinet a függetlenségi nyilatkozat kimondásáról tudomással nem birt.

De ez nemcsak feltevés; erre van pozitív bizonyíték is. Az aulicus *Mailáth Antal* gróf szerint ugyanis, (Neuere Geschichte der Magyaren, II. k. 231 l.) az ápril 14-ki decretum hire csak május 2-án jutott el a császári állam kancelláriába, s ez által másnap tétetett közé akkori organumának az „Oesterreichischer Korrespondent“ május 3-ki 101-ik számában. Így és csak akkor értesült a bécsi publikum a függetlenség proklamásáról mint ezt különben *Magenis Arthur* Anglia bécsi ügynökének lord *Palmerstonhoz* intézett május 4-ki levele is igazolja, (l. Correspondence relative to the affaire of Hungary 1847—1849. I. 193. l.)

A fenti okmányok és adatok közlése által, azt hisszük teljesen megfeleltünk a föltett kérdésre, kimutatván azt, hogy az osztrák kabinet elnöke kormánya nevében is ápril 13-án fogadta el a följánlott orosz segélyt, s ezzel be is fejezhetnők e czikket. Azonban az idézett orosz munka mellékleteiben még több ismeretlen s nagy érdekű okmány van az orosz intervenció további történelmére vonatkozólag közölve és a történelem érdekében levőnek találok ezeket is megismertetni a magyar olvasó közönséggel.

(Vége köv.)

A kolozsvári 3 fontos ágyúüteg története 1848—49-ben.

1848 október elején komoly és erélyes készülődés folyt az erdélyi részekben nemzeti erőnk kifejtése és emelése érdekében. — *Kolozsvárt* a 11-dik honvédszászlóalj és a kezdetben Kossuth majd Hunyadi s végre állandóan Mátyás nevet nyert huszárezred, Székelyföldön a 12-ik honvédszászlóalj, a lovas csapat, s *Gábor Áron* tüzerei szervezkedtek; a magyar megyékben ez időben magyar ágyu még nem volt.

A nemzeti hadsereg létrehozásának egyik gyúpontja Kolozsvár lévén, itt már 1848 nyarán tétetett sürgős felterjesztés Budapestre, hogy alakulás alatt levő sergünk tüzérséggel láttassék el, s kellő készülődés is folyt Kolozsvárt, hogy az érkezendő ágyúk azonnal felszereltesenek és kellő személyzettel láttassanak el. — Ennek folytán október utolsó napjain nyílt felhívás jelent meg, mely tudatta a nagy közönséggel, hogy ágyúink útban vannak, s felhivatott az ifjuság, hogy iratkozzék be tüzérnek, e czélra a városháznál aláírási iv tétetett ki.

A vizaknai nemzetőrségnek október 19-dikén, N.-Szebenből kiküldött katonaság által történt lefegyverzése után, azonnal útra indultam s október 26-dikán érkeztem Kolozsvárra N.-Szeben, Szász-Sebes, N.-Enyed és Tordán át, képzelhető, hogy ez időben már nem igen kellemes s néhány napi utazás után, azzal az elhatározással, hogy mint öreg atyám kívánta, lépjek be a nemzeti hadseregbe. Több régi barátim és kir. táblai irnok társaimmal, mint foglalkozás nélküliek, október 31-én a belközép-utczán járkálva, szemünkbe ötlött a tanácsház falára ragasztott felhívás tüzérség alakítására. Nem sokat gondolkoztunk, felmentünk az emeletre s ott beiratkoztunk tüzéreknek. A beiratkozottak közül, mint ismerősöket, következőket jegyeztem fel naplómbe, kik azután be is léptek a tüzérséghez: *Tompa János* városi mérnök, *Bányai Vitális*, *Timár Károly*, *Sárkány József*, *Krizsa* a néhai unit püspök öcse, *Maksai Dani*, *Jakab József* tanár, *Kis István* tanárjelölt, *Pálffy Endre* academicus, *Székely János*, *Kaló Péter*, *Borbély Antal*, *Varga Imre*, *Becsek Lajos*, *Virág Ádám*. Sajnos, hogy a nevezett tüzér bajtársak közül, kik a kolozsvári 3 fontos ágyúüteg magvát képviselték, tudtommal ma már csak én és *Maksai Dani* élünk még.

Miként *Jakab Elek* is megírta „Visszaemlékezések 1848—40-re“ czimű munkájában, november 2-án már a hajnali órákban talpon volt egész Kolozsvár. A kolozsvári vadászcsapat zene mellett vonult ki és ment az érkező ágyuk eleibe *Gyerő-Vásárhelyig*. Éljen a magyar! kiáltással fogadtuk a kevés idő múlva megérkezett ágyukat. Előljött *Noits János*, volt császári, de hozzánk át lépett tüzemester lóháton, utána egy három fontos ágyu fölszerelve két ló által vontatva, s ezután egy nagy katonai társzekeren még 5 db. felszeretlen 3 fontos ágyu. Leirhatatlan lelkesedéssel fogadta egész Kolozsvár az érkezőket, mintha ezzel már minden megnyerve lett volna. A felszeretlen ágyúkat *Rajka Péter* gépész szerelte fel, főuraink pedig s Kolozsvár városa versenyezve adtak lovakat hozzá. Az első volt, ki két barna mént, saját fogatából adott át, *Gróf Mike János*. Engem éppen azon ágyúhoz osztottak be, melyhez e két ló fogatott be, s kezdetben sok nehézséggel küzdöttünk, de e nemes állatok hamar megszeliődtek. Négy nap alatt felszerelték az ágyukat, a feliratkozott legénység beosztott az ágyúkhöz, s a felszerelt ágyúval *Noits* tüzemester gyakorlatokat tartott. November 5-én két ágyú a *Noits* vezetése alatt s egy *Mátyás* huszárszászad fedezete mellett N.-Enyedre küldetett ki, a többi ágyú Kolozsvártt maradt a felszerelések kiegészítése és a legénység begyakorlására.

Nagyon érdekes volt a legénység beosztása, mert a legénység többnyire academicusokból, királyi táblai irnokokból s iskolai végzettekből állott, az altisztek pedig kiszolgált császári tüzérek voltak, kik az ágyuk kezeléséhez értettek, pl. annál az ágyúnál, melynél én szolgálatot tettem, egy oly régi tüzér volt az irányzó tizedes, ki Kolozsvártt mint női szabó édegett, és mi a legnagyobb resignációval, s illő tisztelettel engedelmeskedtünk neki, s teljesítettük kötelességünket.

N.-Enyeden csak november 8-dikáig voltunk. Itt szorgalmasan tartottunk gyakorlatokat a puszkaporos bástya környékén, midőn az említett napon a gyakorlatról futár által rendeltettünk be a városba, mely alkalommal *Tompa János* bajtársunk és köztüzér, a gyorsan haladó ágyuról — mert gyors mozdulatoknál nem kísértük gyalog ágyúinkat, hanem a mozdony ülésre s magára az ágyura is felültünk — lecsett s annak kereke lábafején menvén keresztül, kényszerítve volt magát Kolozsvárra vitetni be s sok ideig szolgálatképtelenné vált.

November 8-án délután az Enyeden levő katonaság a polgárok nagy részével *Tordára* vonult s *Enyedet* sor-sára hagyta.

Tordán november 15-dikéig állomásozott az Enyedről oda vonult kis csapat, ekkor azonban Urbán közeledvén Kolozsvárhoz, ide rendeltettünk s még az nap be is vonultunk. — November 16-án a 3 fontos ágyútegek azon két ágyuja, mely Enyeden volt, Felekre rendeltetett ki, s itt voltunk előőrson, hogy a netalán N.-Szébenből jövő ellenséget feltartóztassuk, míg a Kolozsvárt összpontosított magyar sereg, s ebben a már teljesen felszerelt s harcuképes 3 fontos ágyúteggel 4 ágyuja Szamosujvár felé vezényeltetett a közeledő Urbán ellen. Miként tudva van, a szamosujvári expedíció, melynek vezére *Br. Baldácsi* volt, rosszul ütött ki, s a Feleken levő előőrsvisszavonatot. A tüzérség a nagy katonai laktanyába szállásoltatott el. November 17-dikén mint feldult hangyaboj nyüzsgött-mozgott Kolozsvár; *Urbán* serge Szamosfalváiig közeledett s a város előljárói elhárították Kolozsvárnak csata nélküli feladását, így a magyar katonaság kísérve sok-sok városi lakos által, elhagyta a várost, s nem valami szép rendben, *Gyalu* felé vonult vissza egész *Bánffy-Hunyadig*. A 3 fontos ágyúteggel hat ágyuja együtt volt s parancsnoka ez időben még mind csak *Noits* tüzemester volt, mi pedig tüzekek egykedvűen szivaroztunk az ágyukon, nem is gondolva azzal, hogy a mozdony ládájában könnyen robbanó anyag van.

Bánffy-Hunyadon egy egész hétig volt ágyúteggünk, mert N.-Várad felől több csapatok érkeztek, ezek közt egy 6 fontos lovas ágyúteggel is, Nigreiss százados parancsnoksága alatt s a főtisztek szervezték a sereget *Bánffy-Hunyad* és *Kolozsvár* közt, bár egyik fél részéről sem nem valami nagy eredménnyel csatározások voltak, melyekben ágyúteggünk is részt vett. November 24-én veszteségünk nagyobb lévén, még ezen napra jövő éjjel a Hunyadon levő hadosztály *Csucsára* vonult vissza.

Csucsáról tovább visszavonulni nem volt szabad, itt a Várad felől érkező segédcapatok, egyesülve a Kolozsvárról visszavonultakkal, rendeztettek, s komoly ellenállás tervezetett. Budapesten Erdély visszafoglalása érdekében komoly lépések tétettek. A mi 3 fontos tegeggünk november 26-án éjjel, a meszesen át Krasznára küldetett. Ez időben érkeztek a tüzérséghez *Bochin Vilmos* tüzér százados mint főparancsnok, s a 3 fontos tegeghez *Péchi Albert* hadnagy tegeparancsnok.

(Vége köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

„Honvéd egyletek“ czimen röviden reá mutatunk a multkor a honvéd egyletek állapotára s három pontba foglalt javaslatot tettünk arra, hogy a honvédek összetartását, testületi működését s egymás kölcsönös támogatásának ügyét miképen szolgálhatnák úgy, a mint azt kellene hogy tegyék. Közleményünk minden körben viszhangra talált; a helyeslések közül alább közöljük egy 48-as ezredes nyilatkozatát, mely leglakonikusabb mindenik között. Az ezredes teljesen ismeri a viszonyokat, és szíven hordja azok javulását. Levelének, melyet a szerkesztő bizottság elnökéhez intézett, a Honvéd egyletek ügyére tartozó része ez:

„... A Történelmi Lapok szerkesztése biztos kezekben van A 11-ik számban „Honvéd Egyletek“ czim alatt irt

vezérezik, szóról szóra *szentírás*. Lelkesítő, buzdító, *őszintén igazságot mondó*; *dorgáló*; a tapasztaltak után szerzett *meggyőződés bátor nyilatkozata*. Éljen a cikkiró velünk együtt. Éljen a szerkesztő bizottság; üdvözdölde nevemben!...“

Kreith Béla gr és az ereklye-muzeum. A kolozsvári ereklye-muzeum **Kreith Béla** grófot még a mult évben, a fővárosi ereklye-kiállítás megnyitása elején, azokért a kiváló érdemekért, a miket a nemes gróf a történelmi ereklyék összegyűjtése terén elért, és azért az odaadó működésért, melyet kifejtett a nagy napok iránti hazafias érzés felébresztését, ápolását és fejlesztését előmozdító, szemléltető tárgyak előállítására körül, *tiszteleti tagjának* választotta. A nemzetnek **Kreith gr.** nagy szolgálatakat tett; lelkesedésével külföldi művészeket képes volt annyira inspirálni, hogy ezek vászonra tettek olyan nevezetesebb történelmi értékkel bíró részleteket a szabadságharc idejéből, a melyek szemlélete hazafias érzést kelt és gondolatot ébreszt. **Kreith gr.** minden idejét, minden gondolatát, ugyszólva életének nagy részét szentelte e hazafias ügynek s a nemzet mindenik a nagy napok iránt lelkesedni és érezni tudó fiát hálára kötelezte. Az ereklye-muzeum, mely az igazságos király, **Mátyásnak** házában fog nyerni a közel jövőben állandó lakhelyet, csak önön maga iránti kötelességet rótt le, a mikor első sorban azt a férfit illette kitiintető tisztelete jelével, a ki uttörő volt az ereklyék összegyűjtése körül, a ki ezt már akkor megkezdette, a mikor erre más még nem is gondolt s a kinek tetteit e téren sem üzleti szellem, sem divat nem vezette, hanem az igazi, a benső és nemes hazafias érzés.

Teleki Sándor ezredes hagyatéka az orsz. ereklye-muzeumnak. Nagy becsü az az adomány, a melyet **Teleki Sándor** ezredes örökösei tettek a Kolozsvárt létesített 1848—49. orsz. ereklye-muzeumnak. Az adományra vonatkozó bejelentés, melyet lapunk más helyén közlünk, az ereklye-muzeum igazgatóságának tagjai körében nagy lelkesedést keltett.

Vasvári emlékoszlop felállítására vétetett tervbe, mint azt már lapunk második számában is említettük s mint az a II. társas-estélyről szóló mai tudósításban is olvasható. Az emlékre a gyűjtés már megindult. A **Vasvári** tisztelői e hóban az ifju vértanu halála évfordulója napján az elhunyt sírhelyéhez kirándulást terveznek.

Vasvári Pál halálának idejére nézve **Hegyesi Márton** levele folytán, melyet lapunk mult számában közöltünk, történelmi szempontból igen nevezetes és érdekes felvilágosításokat kaptunk **Hory Béla** Kolozsvármegye árvaszéki elnökétől, lapunk munkatársától, kinek atyja házánál **Vasvári** a havasra indulás előtti estét tölté. A közleményt a lap tördelése után vettük s e miatt nem oszthattuk azt be megfelelő helyre. Közlebbi számunkban közölni fogjuk.

„**Kossuth Lajos életrajza**“ czimű műre, melyet dr. **Vajda Emil** sz. udvarhelyi tanár közelebbről ad ki, kitiűnő munkatársunk: **Borbély György** tanár a tordai polgárság körében 40 előfizetőt gyűjtött. Kivüle mások is gyűjtöttek még ebben a városban. Ez az eredmény legszebben beszél **Torda** város polgárságának hazafias érületéről.

Gábor Áron ágyuműhelye. A szabadságharczi emlékek kiállításának bizottsága **Gábor Áron** ágyuműhelyéről s az ágyu készítéséhez való szerszámokról, vázlatokat kapott a télen **Turóczy Mózes** századostól mint azt már lapunk első számában is említettük. A vázlatokat, mint lapunk közdi-vásárhelyi munkatársa, **Balogh Vendel** dr. értesít, a kiállítás bevégezése után a kolozsvári orsz. ereklye-muzeumban helyezik el. Az öreg **Turóczyra** vonatkozólag lapunk 1. számában a 8. oldalon találunk ol-

vasóink érdekes adatokat feljegyezve. E vázlatok után most készült el a kép, melyen Gábor Áron és Turóczy Mózes is láthatók az ágyuműhely nagyszámu munkásai között.

Uj munkatárs. Az önkéntes gárda ismét szaporodott egy kiváló taggal. *Matolai Etele* 1848—49. honvéd százados, Zemplén-vármegye alispánja csatlakozott a lap hívei táborába. *Matolai* a mellett, hogy a szabadságharcban vitézül küzdött, az irodalom terén is szolgálta annak az ügyét. „Visszaemlékezéseim honvéd életemre” czímen egy gonddal megírt kötetet adott ki, melynek függeléke Lázár Vilmos ezredes (a 13 aradi vértanuk egyike), az aradi várfogságban írt emlékirata, melyet ő fordított magyarra.

Esterházy Miguel grófnak lapunk mai számában közölt arcképe alól a „gr.” betűk szedési hibából kimaradtak. A 118-ik oldalon, a kimutatás fölötti utolsó oldalon, egy felesleges „nem” szócskát ki kellett expedálás előtt huzatnunk. Mind a két hiba abból eredt, hogy az ívet a nyomda felülvizsgálat végett a nyomás előtt nem mutatta be a szerkesztőségnek.

Kérdések és feleletek.

Kérdések.

5. A háromszéki önvédelemről hol és minő czim alatt található önálló mű 1848—49-re vonatkozólag?

6. A régi ismerősök közül ki él, hol él és mi a b. czime? mint p. *Aschermánn Ferencz* (tudomásom szerint jelenleg *Vendrey*), *Beke József*, *Dobay József*, *Klement György*, kik Gál Danival Háromszéken, *Beszterczén*, *Radnán*, *Borgó-Prundon*, *Tihuczán* stb. együtt működtek, valamint a *Barczán*, *Erdővidéken*, *Brassónál*, továbbá *Deésen* és *Világoson* 1849. aug. 13-án együtt voltak.

Feleletek a kérdező óhajására a szerkesztőséghez intézendők.

Szerk. üzenetek.

Sz. J. Bpest. Az aradi Kölcsey-Egylet ellen írt erős kifakadásait nem közölhetjük. Nem vitatjuk önnel azt, hogy „a K.-E. cziménél, alapszabályainál fogva a szépirodalmi dolgok művelésére és ápolására van hivatva s nem kellene, hogy ilyen komoly, működési körétől egészen eltérő s egy testület minden erejét és idejét igénybe vevő feladatba kapaszkodjék, mert a ki sokat markol, keveset szorít és vagy az egyik, vagy a másik dolognak vagy rosszul, vagy sehogys sem felel meg.” Az csak hiba, a mit ön tovább felemlit; olyan hiba, a mit az intézők korigálni fognak. Az pedig, hogy „ügynökökkel házaltat” országzerte, a kik „keresnek, kutatnak, sokszor nem épen gyöngéden az ereklyék után s a kiknek buzgalmából állítólag nem a hazafias érzés sugárik ki,” az ha tényleg így volna is, nem bün, legfőlebb hiba. A Kölcsey-Egylet tervbe vett ereklye-muzeumának élén tiszteletre méltó, hazafias érzelmű férfiak állanak, a kik az ügy iránti lelkesedésből irányítják ezeket a „végre-hajtó karok”-at. És ez elég. A hol hiba történik, az intézők korigálni fognak. Az súlyos hiba, (e tekintetben önnel egyetértünk), hogy a Kölcsey-Egylet elindul ereklyékért országos mozgalomra, mielőtt otthon, a nemzet legszentebb helyét, az aradi vértanuk ki-vegeztelési helyét, megfelelő gondozásban részesítené, vagy befolyra arra, hogy az ne hanyagoltassék el. A mikor mi ezt a mult évben Aradon sajuálattal láttuk, igazat atunk egyik aradi lap nyilatkozatának, a mely nem vette komolyan a K.-E. dolgát és nem sok reményt fűzött ereklye-muzeumot illető mozgalmához. Eszünkbe juttatott ez az „állapot” egy esetet, a mi Napoleon és egy magyar ember között történt. A magyar ember elindult a világot megismerni és a mikor Napoleonnal találkozott, előadta útjának czélját. N. megkérdezte tőle, hogy tudja-e mi van a szülővárosa kapujára írva? A magyar ember nem tudta. N. azután elmondta neki az írást, de egyúttal hozzátette azt is, hogy mielőtt valaki a világ nevezetességeivel akarna megismerkedni, legyen tisztában szülőföldje nevezetesebb dolgaival. N. a K.-E.-nek is azt mondaná, hogy mielőtt ereklyék gyűjtéséhez kezd, mutassa meg azok kegyeletes megőrzésére irányuló hajlamát azzal, hogy a nemzet kalvariáját kegyeletes gondviselésben részesíteti.

-Azt az állítását sem írjuk alá, hogy a K.-E. ereklye-muzeuma, mely muzeum minden ez irányu mozgalmához az eszmét és a

kiindulási pontot tényleg a mi működésünkből és a Kolozsvári Orsz.-Ereklye-Muzeum felhívásaiból merítette, nem hazafias érzéstől áthatott nemes versengést folytat párhuzamosan velünk, hanem „liczítál” ellentünk. Dehogy liczítál! Nem árverezheti el tőlünk sem a Mátyás király házárt, hogy Aradra vigye, sem összegyűjtött s kegyelettel őrzött vagy összegyűjtendő ereklyéinket. A közönség el tudja magát határozni arra, mit helyezzen el majdan a Mátyás király házban, mit küldjön Aradra.

A ki pedig mégis liczítáltatni kívánja ereklyéjét, arra mi nem reflektálunk, mert az már nem ereklye, az „portéka”. Mi örömmel vettük tudomásul a K.-E. ereklye-muzeum alakítására vonatkozó mozgalmait. Szerettük volna ugyan, ha velünk érintkezésbe lépnek, hogy párhuzamosan és a hol lehet, egymást támogatva haladjunk, de bele nyugodtunk abba is, hogy bennünket egészen kikerültek. Ugy gondolkoztunk: vagy hazafias érzéstől áthatva gyűjtik az ereklyéket és kegyelettel fogják azokat megőrizni; ez nagyon jól és nagyon helyén lesz; vagy divatból, felkapva a tőlünk elszálló eszmét, álltak neki a gyűjtésnek s annak végeztével a szalma-láng elenyészik s a tárgyak kegyeletes megőrzésére gondot fordítani nem fognak; gondoltuk, ez sem baj. Itt leszünk mi akkor is és átvesszük tőlük a rájuk nézve kegyeletes értékkel nem bíró tárgyakat s mi kegyelettel megőrizzük. Az összegyűjtés körüli farradozásért mindkét esetben dicséretet érdemelnék.

Hogy lapunkban mozgalmairól említést idáig soha sem tettünk, annak története van, mely miatt ezt minden jóakaratom daczára sem cselekedhettük meg. Lapunk tudvalegőleg az ő mozgalmak első keletkezése után indult. Indulását az egyetnél előzetesen bejelentettük. Nem reflektáltak reá. Beküldöttük a mutatóvány-számot. Rídegen visszaütötték. Meg van a czimszalagja ma is. Felhívásait mindenikéből még a vidéki lapoknak is 4—5 példányt küldenek. Aktáink vannak róla. A mi lapunkat ez ideig gondosan elkerülték még nyomtatott felhívásai beküldésével is.

Mi tehát a legjobb akarat mellett sem tehetjük azt, hogy hivatalnol dolgaikba beleavatkozzunk s kéretlenül figyelmébe ajánljuk a közönségnek működésüket. Megelégedtünk a dolog néma szemléletével. Örültünk mozgalmainknak, melyeknek eredete a mi vívmányunk.

A kolozsvári márcz. 15. állandó bizottság legelőször alakult hazánkban, először rendezett ünnepélyt, először szervezkedett. Mintájára alakultak az ország minden pontján bizottságok; ünnepélyeinek sorozatát tanulmányozták a bizottság évkönyveiből mindenfelé. S lapunk is, hogy hány helyen folyt be az ünnepélyek rendezésébe, arról felvilágosítást adnak febr.—márcz. számaink. Az ereklye-muzeum eszméje is a kolozsvári márcz. 15. bizottságból pattant ki. Felkarolták a fővárosban és létesült az ereklye-kiállítás. Felkarolták Aradon és talán létesül a muzeum. A mi bizottságunknak, a mi lapunknak, mint ezekből látható, nem az a feladata, hogy valakit megakasszon a hazafias cselekvésben; ellenkezőleg, czélja és feladata ápolni, fejleszteni és támogatni minden hazafias irányu eszmét és komoly mozgalmat. E tekintetben az eddig elért eredmény örömmel tölt el mindenkit a bizottságban.

S midőn a központtól kissé távolabb eső e figyelő pontról a hazafias eszmék és cselekmények fellobbanását és hullámzását szemléljük, nem kell semmi jós tehetőség ahhoz, hogy azokból előre megjövendöljük, mikép a mi városunk az az egyenlítő, a honnan a hazafias érzés melegének sugarai akkor is terjedni fognak szerteszt, a midőn egyebütt, a hazafias lelkesedés melege már mindinkább kihül. Innen vették a magvat, innen fogják nyerni a távolabbi, hidegebb vidékek a meleget. Ez a körülmény, ez a tény ad életet és jövőt az ereklye-muzeumnak is és ezt tőlünk elliczítani sem most, sem később nem lehet. Legyen tehát béke velünk s a K.-E.-tel addig is, a mig ennek közelebből ujonnan választott védnöke: a szabadságharc egyik kiváló bajnoka: kistelki *Lévay Henrik*, ügyünk barátja, az előzményeket megismerve, megkeresi és megtalálja az érintkezési pontokat a közeledésre s a hol szükséges, az együttes munkára.

M. György. Levelével megakadtunk. Nincs kelteve s a posta bélyegzőt sem lehet kibetűzni. Azért csakis itt mondhatjuk meg, hogy a *Hadi Lapok* 4. 6. számát másolatban is szivesen vesszük. Így küldötte meg a 2. számot *Koncz József* tanár is Marosvásárhelyről. Meglenne a muzeumnak ez által a 2. 4. 6. 7. szám s vagy eredeti, vagy másolati példányban a többiek is csak bejönnek. — E. és I. Ily körülmények között dehogy haragszunk L.—i—ra. A mulasztás fényesen jóvá van téve. Kezdetben bántott, hogy részletekkel értesítéssel miért nem kiméltém meg azzal a szép kaligráfival írt tisztelettel időtrábló fáradságától. A szedő bármily összekorrigált kéziratot elgazodik. Mikor azonban olvastam s láttam, hogy javítás helyett újabb, formásabb, keresebb alakot kapott az egész közlemény, elmosolyodtam, arra gondolva, hogy fog az öreg úr örülni és csudálkozni, ha emlékeit ily szép alakban megjeleneni látja. Az apróság is nagyon kedves. Bár más is írta lo hasonlókát. Hála és köszönet Nagysádnak. — *Több kéziratból jövőre.*

Ártalmas anyagoktól teljesen ment
és
vegyszeres folyékony szénsavval

készült

SZIK (SZODA) VIZ

VALENTINI gyógyszerész

szikviz-gyárából,

Kolozsvárt, külmönostor-utca.

A szikviznek ezen legújabb gyártási módja az ipar-
terén a legfontosabb vívmányok egyikének tekinthető,
minthogy **csakis ezen gyártási mód nyújt kelendő
biztonságot** a n. é. fogyasztó közönségnek egy min-
den tekintetben kifogástalan, vegyszeres, minden idegen
káros anyagtól ment Szikvizet élvezhetni.

E kifűdő és legszensavdúsabb savanyúvíz a hort
mindenkor csak javítja, az emésztést nagyban elősegíti,
gyomor- és bélhurttoknál, undor, hányinger vagy hányás
ellen, nemkülönben lazás állapotoknál fellépő szomjúság
csillapítására orvosilag rendelkeik.

Vegyileg megvizsgálatott a helybeli kir. vegyke-
sértlei állomásnál, nemkülönben a helyi m. kir. tud.
egyetem orvos-vegytani intézetében és mindkét helyen Szik-
vizem minden tekintetben kifogástalannak találhatók

6000 üveg áll a n. érd közönség rendelkezésére
és kivánatra házhoz is szállítatik.

**Kapható minden helybell gyógyszer-
árban, ezükrészében, kávéházban, ven-
dégűben, fűszer-, esemege- és bortzle-
tekben.**

6 6-10

Kérveik kérdézősküdeseknél és rendeléseknél az 1848-49. Tört. Lapokra hivatkozni.

Hid-uteza 24. sz. a.
legjutányosabb és a legnagyobb
választékban kaphatók:
mindenféle szövetek, angol, fran-
czia gyapju ruha-szövetek csikos
és koczkás mintákban. Loden és
mindennemű szines és fehér
barchentek, mindennemű kendők,
asztalneműek, segesvári szőtte-
sek, oxfordok, csipkék, kész fe-
hérueműek stb.

Legelőszőbb forrás
ajándékokból.
Legnagyobb választék
GALANTERIA
és
gyermekjátékokban.

Főtéren Orbán József
kávéháza mellett, br. Jósika-
házban legjutányosabban kapható:
Marburgi czipók gyári raktára.
Posztó férfi- és nő-kalapok; ügy-
szintén téli sapkák. Férfi ingek
és nyakkendők. Galanteria, No-
rinbergi áruk. Gyermekjátékok,
illatszerek. Böröndök, sétatá-
czák.

Kolozsvárt KOHN LAJOS vezetése alatt.

Fiók-üzlet DEÉSEN,
Tüzes Karácsony-házban,
legnagyobb és legjutányosabb
forrás:
Marburgi czipók gyári raktára;
ügyszintén Norinbergi, rövid-
áru, gyermekjátékok, kalap,
fehéruemű és rőfös divatáruk-
ban.

Egy eszéki
SPITZER-ARCZKENŐCS
30 kr.
Egy fél rud
ESZÉKI SZAPPAN
20 kr.

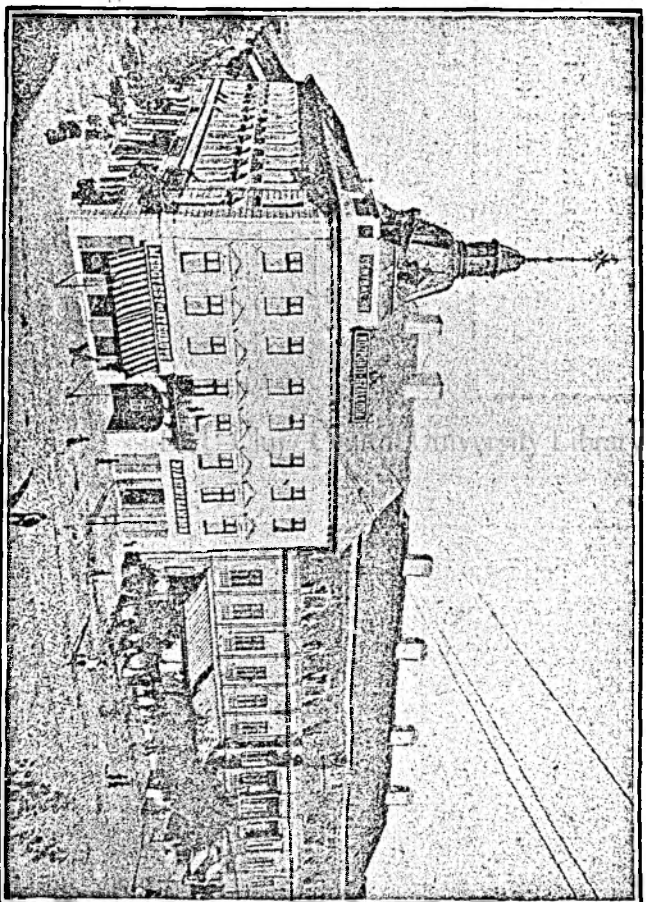
„Budapesti Bazár“ cég
lévedés kikerülése végett meg-
jegyzem:
Bodor-ház, belmagyar-utca 3. sz.
Legjutányosabb forrás:
Gyermekjátékokban, norinbergi,
rővidáru, czipók, kalapok, sap-
kák, ingek, nyakkendők és ha-
risnyák.

—01 08

N A G Y G A B O R

Központi szállodája, étterme és kávéháza

KOLOZSVÁRT,

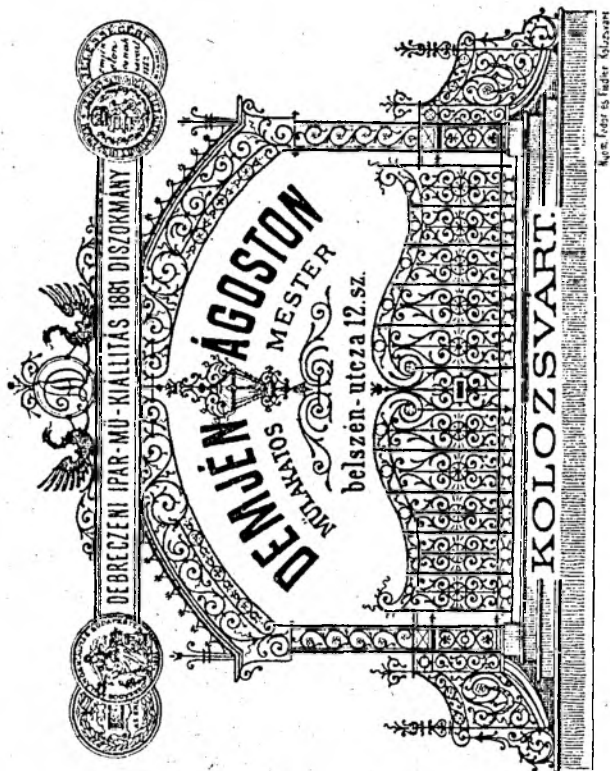
a Bánffy-palota
 mellett, a város
 központján, 36
 utcára nyíló szo-
 ba a legmoder-
 nebb, egészen új
 berendezéssel, ki-
 látással a főtérré,
 a goth székes-
 egyháza és há-
 rom fűtőzára.

Telephon ósz-
 szakítottetés. Tár-
 sas- és magán-
 kocsi-közlekedés
 minden vonathoz

Mérsékelt szo-
 ba-árak. Minden
 szobában arány-
 zék. Tisztaság és
 pontos szolgálat-
 ra kiváló gond-
 van fordítva. Ká-
 véház, nyári és
 téli étkeső helyi-
 ségek. Nagy dísz-
 terem, mely há-
 lok, társas étké-
 zések, felolvasá-
 sok és hangversé-
 nyek tartására
 alkalmas.

Utazóknak a
 legkényelmesebb
 lakás.

Díszkapuk, műkovácsolt luszterek, lámpák, gyer-
tyatartók, virág-asztalkák, vastetők vaslemezzel
vagy üveggel fedve. Mindenféle épület-lakatos
munkák, vasfolyosók és vaslépcsők. Készít balkon-

lépcső- és sir-rácsokat, főző kemencéket, lá-
bon állókat rakott téglával vagy kályhával bár-
minő nagyságban jótállás mellett.

4—5 szobából álló
lakás kerestetik
kerttel,
közel Szén-utczához.
Több éve lesz kivéve.
Pontos fizetés.
Értesítést a kiadóhivatal ad.

ELLENZÉK

legnagyobb és legelterjedtebb
POLITIKAI és TÁRSADALMI NAPILAP
az erdélyi részekben.

Szerkesztője *Bartha Miklós* orsz.-gyűlési képviselő
Segéd-szerkesztő és laptulajdonos: *Magary Mihály*.

Munkatársai a politikai élet legkitűnőbb vezérférfiai. Gaz-
dag társadalmi rovatval, kitűnő tárczarovattal, melyekben egy-egy
érdekes önálló eredeti közlemény mellett a legkitűnőbb angol regé-
nyek látnak napvilágot „*Amica*” *Sámi Lászlóné* jeles fordításában

Levelezői vannak az erdélyi részek minden pontján.
Előfizetési ára évnegyedre 4 frt.

Megrendelhető Kolozsvárt
az ELLENZÉK kiadóhivatalában

2 10—

NAGY SÁNDOR GYÓGYSZERTÁRA

a „Vörös kereszt”-hez

42 2—

Maros-Vásárhelyt, Szent-György-utca 4-ik szám.

Gyógyszerészeti különlegességek. Illatszerek. Pipere és gyógyszappanok. Gyógyborok. Valódi tokai
asszú, francia és magyar Cognac. Mindennemű ásványvizek raktára.

Legkitűnőbb minőségű „China malaga” és „China vas malaga bor”. Sebészeti segédeszközök, kötszerek stb.

Ajánlom már évek óta közkedveltségnek örvendő alábbi „Gyöngyvirág” különlegességeimet:

„Gyöngyvirág” hölgypor.

A jó arczpor általános szükséglet hölgyek számára. Tulajdonságai, hogy
a bőrt természetes fehérségben, finom és sima színben tünteti fel, hogy májba,
leégés és fagy következtében származott foltokat elfed; annak elkészítésére a
finomság legfőbb tőkélyére kell hogy emelve legyen, hogy pusztá szemmel semmi
nyomat ne lehessen az arczon észrevenni és hogy végül semmi ártalmas anyag-
ot nem szabad tartalmaznia.

Mindenzen tulajdonságok a „Gyöngyvirág” hölgyporban fellelőkhöz.

A „Gyöngyvirág” hölgypor fehér- és rózsaszínben kapható.

Ára egy doboznak 40 kr.

„Gyöngyvirág” szájvíz.

Ezen szájvíz mindennemű szájbajok ellen legjobb orv- és gyógyszer, külön-
ösen ajánlatik könnyen vérző fogínynál, a nyelven vagy a szájban előforduló
pattanásoknál, nemkülönbén bármilyenmű fogfájásnál, Meggátolja a fogképző-
dést, a száj ízét javítja és növeli a hat, a dohányzás, étel- és odvas vagy mű-
fogak által előidézett kellemetlen szagot eltávolítja.

Egy evőkanálnyi szájvizet egy nagy pohár vízbe töltve, a száj többször
jól kiöblítettik. Különösen ajánlatik este lefekvés előtti használata.

Ára egy üvegnek 40 kr.

„Gyöngyvirág” fogpor.

E gyöngyvirág fogporának a fogak tisztítására való alkalmazása által nem-
csak az anyira kellemetlen fogkő távolítottik el, hanem a fogak fehérsége,
zománcozatok finomsága és tartóssága is mindinkább előmozdítottatik. A fogak
között maradt ételmaradékok rothadását fertőtlenítőleg meggátolja. A szájüreg-
ben és nyelven támadni szokott apró pattanások képződését gátolja, illetve azok
gyógyulását elősegíti.

Ára egy doboznak 40 kr. Egy kitűnő minőségű fogkeféhez 40 kr.

„Gyöngyvirág” arczkenőcs.

Ezen arczkenőcs szeplő, májfoltok, elégs, apró pattanások és az arcz
és orr vörössége ellen, mint a legjobb eredményel használható szer ajánlatik.
Elégséges este lefekvés előtt egy borsónyi gyöngyvirág arczra kenni és reggel
„Gyöngyvirág szappan” segítségével csak vagy főt vízzel lemosni.

Ára egy tégelynek 40 kr.

„Gyöngyvirág” moszdóvíz.

Éppen olyan hatással bír, mint a „Gyöngyvirág arczkenőcs”, különösen
ajánlható az ugynevezett fényes vagy zseiros arczbőrre, melynek, rövid haaználát
után, természetes színét visszaállítja.

Használati utasítás: Moszdóvízbe elégséges egy kávékanálnyi tölteni a
azzal az arczot megmosni vagy egy kis darab puha leongyra töltve, azzal az
arcz gyöngyvirág bedörzsölendő.

Ára egy üvegnek 40 kr.

„Gyöngyvirág” szappan.

Kitűnő minőségű és kellemes illatú szappan, mely a fenti kenőcs és víz-
hez használva, azok hatását nagyban elősegíti.

Ára egy darabnak 40 kr. — 3 db egy csinos dobozban 1 frt.

„Gyöngyvirág” illatszere.

Igen kellemes erdei gyöngyvirágból készült illatszere.

Ára egy kis üvegnek 40 kr, nagy üvegnek 1 frt 20 kr.

Ezeket kívül ajánlom még a következő készítményeimet:

„Sósborszesz” 40 és 80 kr.

Hajfestőszer, mely a hajnak természetes fényét és szép fekete
színét rövid használat után helyreállítja. Ára egy üvegnek 40 kr.

Hatásos fogcsépp, mely a fogfájást rövid idő alatt megszü-
nteti. Ára egy kis üvegnek 20 kr.

Giliszta osokoládó, biztos hatása. Egy szelet 10 kr.

Jegyzőtinta és keményítő, fehérnemű jegyzésére. Ára
40 krajczár.

Magyar bajuszenőcs, 4 színben. 10, 15 és 20 kros
dobozokban.

Tyukszemtapasz, számtalan esetben jó eredményel hasz-
nálatott. Ára 10 kr.

Pinglosippus pecsétvíz, kitűnő szer mindennemű pecsét
eltávolítására. Ára egy üvegnek 10, 20 és 50 kr.

Dr. Tischler Gyula fogorvos elismert legjobb hatású szájvize és fogporának főraktára.

Nagy Sándor gyógyszerháza a „Vörös kereszt”-hez M.-Vásárhelyt, Sz.-György-utca 4 sz.

Közművelődés irodalmi és műnyomdai részvénytársaság Kolozsvárt.